

Тема 4. Міжнародно-правові питання участі України в міжнародних організаціях

Питання теми:

Вступ.

1. Історичні аспекти створення міжнародних організацій.
2. Поняття і види міжнародних організацій.
3. Правосуб'єктність міжнародних організацій.
4. Організація Об'єднаних Націй: історія створення, правовий статус, органи.
5. Регіональні міжнародні організації.
6. Міжнародні конференції.

Висновки.

Рекомендована література

1. Грачевська Т. О. Міжнародні неурядові організації та їх внесок у проблему подолання бідності / Т. О. Грачевська // Грани. - 2014. - № 5. - С. 162-166.
2. Діяльність Міжнародної організації праці [Текст] : навч. посіб. / [Ю. Д. Древаль та ін. ; за заг. ред. Ю. Д. Древаля] ; Нац. ун-т цивіл. захисту України. - Харків : ХНАДУ, 2015. - 184 с.
3. Жекало Г. І. Міжнародні організації у політичних протиріччях та конфліктах сучасної України: концепція досліджень / Г. І. Жекало // Гілея: науковий вісник. - 2014. - Вип. 86. - С. 330-334.
4. Зубарева А.Є. Міжнародно-правовий статус Комітету ООН з прав людини [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Зубарева Антоніна Євгенівна ; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". - Одеса, 2015. - 20 с.
5. Касьянова М. М. Міжнародні організації з захисту прав мігрантів / М. М. Касьянова // Гілея: науковий вісник. - 2015. - Вип. 102. - С. 432-437.
6. Коваленко С.О. Кодифікація інституту відповідальності міжнародних організацій у міжнародному праві [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Коваленко Сергій Олександрович ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ, 2015. - 18 с.
7. Кучик О.С. Україна в міжнародних організаціях [Текст] : підручник / О. С. Кучик ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. - 411 с.
8. Міжнародні організації: Навч. Посібник / За ред. Козака Ю.Г., Ковалевського В.В., Кутайні З. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 440 с.
9. Пасічний Р. Неурядові релігійні (католицькі) організації та їх вплив на міжнародні політичні процеси / Р. Пасічний // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. - 2013. - Вип. 25. - С. 141-146.

10. Пенська І. О. Вплив міжнародних фінансових організацій на економічний розвиток України / І. О. Пенська // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. - 2014. - № 2. - С. 18-24.
11. Право міжнародних організацій і Україна: у схемах та таблицях [Текст] : навч. посіб. / [Бошицький Ю. Л. та ін.] ; за заг. ред. Бошицького Ю. Л., Дей М. О. ; Київ. ун-т права НАН України. - Київ : Ліра-К, 2014. - 267 с.
12. Роль міжнародних організацій у діяльності інститутів громадянського суспільства в Україні [Текст] : аналіт. доп. / [Кудряченко А. І. (керівник авт. кол.) та ін.] ; Держ. установа "Ін-т всесвіт. історії НАН України". - Київ : Ін-т всесвіт. історії, 2015. - 87 с.
13. Сапсай А. П. Російська Федерація в міжнародних організаціях [Текст] : навч. посіб. для студентів ВНЗ / А. П. Сапсай ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. - Київ : [б. в.], 2014. - 182 с.
14. Шамрай В. О. Правовий статус міжнародних організацій у сфері безпеки туризму / В. О. Шамрай, Р. Т. Алоян // Університетські наукові записки. - 2013. - № 4. - С. 425-430.

ВСТУП

Сучасні міжнародні відносини характеризуються постійним розширенням сфер взаємодії держав, тому всі нові відносини стають предметом міжнародно-правового регулювання. Однією з таких порівняно нових організаційно-правових форм міждержавного співробітництва є міжнародні організації.

Міжнародні організації є основною інституціональною формою співробітництва держав, вони виступають у якості основного організатора міждержавного спілкування.

1. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

В сучасному своєму розумінні міжнародні організації як правовий феномен виникли наприкінці XIX – початку XX століть, коли потреби світового розвитку обумовили необхідність створення постійно діючих колективних міждержавних органів, в історії людської цивілізації вже був накопичений певний досвід створення міжнародних об'єднань. Так, у Древній Греції в VI столітті до нашої ери були створені перші постійні міжнародні об'єднання — симмакії й амфіктіонії. Вони являли собою релігійно-політичні союзи племен (громад) і міст із загальними святилищем, казною, правилами ведення війни. Найбільш відомі Лакедемінська і Делоська Симмакії, а також Дельфійсько-Фермопільська амфіктіонія, у яку входили 12 громад Середньої Греції і Фессалії.

Ці об'єднання стали прообразами майбутніх міжнародних організацій.

Досвід розвитку перших міждержавних міжнародних організацій пов'язаний із створенням у XIV столітті Ганзейського союзу — торгового і політичного союзу північно-німецьких міст на чолі з містом Любеком, що формально проіснувало до 1669 року. Союз здійснював посередницьку торгівлю між Західною, Північною і Східною Європою, йому належала торгова гегемонія в Північній Європі.

Виникнення міжнародних організацій у XIX столітті стало відображенням і результатом становлення об'єктивної тенденції до інтернаціоналізації багатьох сфер життя суспільства. Починаючи зі створення в 1815 році Центральної комісії навігації по Рейну, міжнародні організації наділяються власною компетенцією і повноваженнями. Створені в 1865 році Всесвітній телеграфний союз і в 1874 році Всесвітній поштовий союз стали першими універсальними міжнародними організаціями, що мають постійну структуру. Такими ж рисами володіла створена в 1919 році Міжнародна організація праці.

Першою міжнародною організацією, що мала яскраво виражену політичну спрямованість, була **Ліга Націй, створена в 1919 році** відповідно до положень Версальської договірної системи і яка проіснувала формально до 1946 року.

Статут Ліги Націй був вироблений спеціальною комісією, створеною на Паризькій мирній конференції 1919-1920 років, і включений у Версальський мирний договір 1919 року й інші мирні договори, що завершили Першу світову війну 1914-1918 років. Спочатку статут організації був підписаний 44 державами, у тому числі 31 державою, що приймала участь у війні на стороні Антанти або приєдналася до неї. Хоча комісію з вироблення статуту Ліги Націй очолював президент США В. Вільсон, згодом США його не ратифікували і не ввійшли в число членів цієї організації.

Основною метою Ліги Націй відповідно до її статуту був «розвиток співробітництва між народами та гарантія їхнього миру і безпеки».

Ліга Націй визнавала, що усяка війна «цікавить Лігу в цілому», і остання повинна вживати всіх заходів для збереження миру. За вимогою будь-якого члена Ліги Націй негайно скликала Рада. У разі виникнення конфлікту між членами Ліги Націй вони повинні були піддатися його розглядові або третейським судом, або Радою.

Ліга Націй припинила своє існування в квітні 1946 року відповідно до рішення спеціально скликаної Асамблеї.

Хоча Ліга Націй не змогла справитися зі своїм основним статутним завданням, пов'язаним насамперед із запобіганням Другій світовій війні і з мирним врегулюванням міжнародних конфліктів, вона зіграла свою історичну роль, котра полягає в тому, що ця організація стала прообразом міжнародної універсальної організації світового співтовариства — Організації Об'єднаних Націй, тому що в рамках Ліги Націй був накопичений, нехай і не завжди ефективний, але досвід колективного вирішення найважливіших міжнародних проблем.

2. ПОНЯТТЯ І ВИДИ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Міжнародна організація — це об'єднання держав відповідно до міжнародного права і на основі міжнародного договору для здійснення співробітництва в політичній, економічній, культурній, науково-технічній, правовій та інших галузях, що має необхідну для цього систему органів, права й обов'язки, похідні від прав і обов'язків держав, і автономну волю, обсяг якої визначається волею держав-членів.

З цього визначення можна виділити такі **ознаки** будь-якої міжнародної організації:

- **членство трьох і більше держав.** При наявності меншої кількості держав виникає їх спілка, але не міжнародна організація, що створюється з метою колективного вирішення певних задач;

- **повага суверенітету держав-членів** організації і невтручання у внутрішні справи. Ця ознака є основною функціональною ознакою міжнародної організації, тому що в процесі її діяльності всі держави, що є членами організації, мають рівні права і несуть рівні обов'язки в якості суб'єктів міжнародного права незалежно від розміру своєї території, кількості населення, рівня економічного розвитку й інших ознак, що характеризують державу. Втручання у внутрішні справи держави-члена організації ніяким чином не допускається, за винятком випадків, коли такою державою порушені міжнародні зобов'язання, узяті в рамках цієї організації відповідно до її статутних положень;

- **створення відповідно до міжнародного права.** Ця ознака має конституююче значення, тому що будь-яка міжнародна організація повинна бути створена на правомірній основі. А це означає, насамперед, що установчий документ організації повинен відповідати загально визнаним принципам і нормам міжнародного права, і насамперед принципам *jus cogens*. Якщо міжнародна організація створена неправомірно або її діяльність суперечить міжнародному праву, то установчий акт такої організації повинен бути визнаний неістотним і дія його припинена в найкоротший термін;

- **заснування на основі міжнародного договору.** Зазвичай, міжнародні організації створюються на основі міжнародного договору (конвенції, угоди, протоколу і т.д.). Об'єктом такого договору є поведінка як суб'єктів договору, так і самої міжнародної організації. Сторонами установчого акта є суверенні держави. Проте в останні роки повноправними учасниками міжнародних організацій є також і міжурядові організації. Наприклад, Європейський Союз є повноправним членом багатьох міжнародних рибальських організацій;

- **здійснення співробітництва в конкретних галузях діяльності.** Міжнародні організації створюються для координації зусиль держав у тій або іншій профільній галузі, наприклад у політичній (ОБСЄ), військовій (НАТО), науково-технічній (Європейська організація ядерних досліджень), економічній

{Європейський Союз), валютно-фінансовій (Міжнародний банк реконструкції і розвитку, Міжнародний валютний фонд), соціальній (Міжнародна організація праці), у сфері медицини (Всесвітня організація охорони здоров'я) і в багатьох інших галузях. Водночас на міжнародній арені є організації, що уповноважені координувати діяльність держав практично в усіх галузях, наприклад ООН та ін. Таким чином, міжнародні організації поряд з іншими формами міжнародного спілкування (багатосторонні консультації, конференції, наради, семінари і т.д.) виступають у якості органу співробітництва зі специфічних проблем міжнародних відносин;

- **наявність відповідної організаційної структури** (постійні органи і штаб-квартира). Ця ознака, що характеризує інституціональну будову міжнародної організації, є однією із найважливіших. Вона ніби демонструє та підтверджує постійний характер організації і тим самим відрізняє її від численних інших форм міжнародного співробітництва. На практиці ця ознака виявляється в тому, що міжурядові організації мають штаб-квартири, членів в особі суверенних держав і необхідну систему головних (основних) і допоміжних органів. Зазвичай вищим органом організації є сесія (асамблея, конгрес), що скликається один раз у рік (іноді один раз у два роки). У якості виконавчих органів виступають ради. Адміністративний апарат очолюється виконавчим секретарем (генеральним директором) організації. Всі організації мають постійні або тимчасові виконавчі органи з різноманітним правовим статусом і компетенцією;

- **наявність прав і обов'язків організації**. Особливістю компетенції міжнародної організації є те, що її права й обов'язки похідні від прав і обов'язків держав-членів. Таким чином, жодна організація без згоди держав-членів не може почати дій, що торкаються інтересів своїх членів. Права й обов'язки будь-якої організації в загальній формі закріплюються в її установчому акті, резолюціях вищих і виконавчих органів, в угодах між організаціями. Ці документи встановлюють і закріплюють наміри держав-членів і їх волю щодо меж і сфер діяльності міжнародної організації, що далі повинні бути нею реалізовані. Держави також вправі заборонити організації почати ті або інші дії, і організація не може перевищити свої повноваження;

- **самостійні міжнародні права й обов'язки організації**. Незважаючи на те, що міжнародна організація наділяється державами-членами правами й обов'язками, у процесі й діяльності вона починає набувати свої, відмінні від початкових, права й обов'язки. Таким чином, мова йде про виникнення в міжнародній організації автономної волі, відмінної від воль держав-членів. Ця ознака означає, що в межах своєї компетенції будь-яка організація вправі самостійно обирати засоби і способи виконання прав і обов'язків, покладених на неї державами й-членами;

- **установлення порядку прийняття рішень і їхньої юридичної чинності**. Ця ознака свідчить про те, що в рамках міжнародної організації характерним є прийняття рішень у спеціально розробленій процедурі. Кожна з міжнародних

міжурядових організацій має свої правила процедури. Крім того, юридичну чинність рішень, прийнятих у рамках міжнародної організації, установлюють самі держави-члени міжнародної організації.

Вже відзначалося, що в міжнародному праві існує два **види міжнародних організацій**:

- міжнародні міжурядові організації (ММУО) – організації, створені на основі міжнародної угоди. Саме їм держави делегують певну частину своїх суверенних прав. Проте міжнародна правосуб'єктність цих організацій залишається обмеженою, тому що вони діють у рамках тільки тих повноважень, що передали їм держави;

- міжнародні неурядові організації (МНУО) – організації, утворювані міжнародною громадськістю з метою встановлення міжнародного співробітництва з актуальних питань міжнародного життя.

У свою чергу, **ММУО можна класифікувати** на декількох підставах:

1. ***За предметом діяльності*** – політичні, економічні, кредитно-фінансові, військово-політичні, із питань охорони здоров'я, культури, торгівлі та ін.

2. ***За колом учасників***:

- універсальні – їхніми членами є практично всі держави світу (наприклад, Організація Об'єднаних Націй);

- регіональні – їхніми членами є держави певного географічного регіону світу (наприклад, Організація Американських держав);

- субрегіональні – їхніми членами є групи держав усередині географічного регіону (наприклад, Організація Чорноморського економічного співробітництва);

- міжрегіональні – у їхній роботі беруть участь держави різних географічних регіонів світу (наприклад, Організація з безпеки і співробітництва в Європі, членами якої є як європейські держави, так і держави Середньої Азії).

3. ***За порядком приймання нових членів***:

- відкриті – відповідно до статутних документів їхнім членом може бути будь-яка держава;

- закриті – конкретні учасники цих організацій і їхня кількість заздалегідь обумовлюються в статутних документах таких міжнародних організацій.

4. ***За сферами діяльності***:

- організації з загальною компетенцією – вони вправі розглядати будь-яке питання міжнародного життя (наприклад, ООН, ОБСЄ);

- організації зі спеціальною компетенцією – коло аналізованих ними питань заздалегідь обговорене у їхніх статутних документах і стосується певної сфери міжнародного життя (наприклад, ВООЗ, МОП).

5. ***За цілям і принципом діяльності***:

- правомірні – вони створюються відповідно до міжнародного права;

- протиправні – вони створюються з порушенням загальноєвизнаних норм міжнародного права з цілями, що суперечать інтересам міжнародного миру і міжнародної безпеки.

У МНУО можна виділити певні ознаки міжнародних організацій (створення відповідно до міжнародного права, наявність певної організаційної структури, наявність прав і обов'язків та ін.), а також застосувати до них деякі класифікуючі видові ознаки ММУО, насамперед градацію за предметом діяльності. За цією ознакою **МНУО діляться** на такі групи:

- політичні, ідеологічні, соціально-економічні, профспілкові організації;
- жіночі організації, а також організації з охорони родини і дитинства;
- молодіжні, спортивні, наукові, культурно-просвітні організації;
- організації в галузі преси, кіно, радіо, телебачення;
- організації місцевих (регіональних) влад.

Слід, проте, мати на увазі, що **суб'єктами міжнародного права є тільки ММУО.**

Таким чином, **міжнародна міжурядова організація** — це добровільне об'єднання суверенних держав або міжнародних організацій, створене на основі міждержавного договору або резолюції міжнародної організації загальної компетенції для координації діяльності держав у конкретній галузі співробітництва, що має відповідну систему головних і допоміжних органів, що володіє автономною волею, відмінною від волі її членів.

3. ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Питання про міжнародну правосуб'єктність міжнародних організацій актуалізується в зв'язку з постійним зростанням їхньої кількості і посиленням їхньої ролі у вирішенні міжнародних проблем. Практично міжнародні організації стають універсальними структурами, у рамках яких держави в колективному порядку вирішують найбільш важливі питання міжнародного життя.

Проте міжнародна організація не може розглядатися як проста сума держав-членів або як їх колективний уповноважений, виступаючий від імені усіх. Для того, щоб виконати свою статутну роль, організація повинна мати особливу правосуб'єктність, що відрізняється від простого підсумовування правосуб'єктності її членів. Тільки при такій передумові, як відзначав В. Моравецький, проблема впливу міжнародної організації на її сферу має який-небудь сенс.

На думку багатьох учених-міжнародників, **правосуб'єктність міжнародної організації включає такі чотири елементи:**

- а) правоздатність, тобто здатність мати права й обов'язки;
- б) дієздатність, тобто здатність організації своїми діями здійснювати права й обов'язки;
- в) здатність брати участь у процесі міжнародної правотворчості;

г) здатність нести юридичну відповідальність за свої дії.

Слід мати на увазі, що кожна міжнародна організація володіє тільки властивим їй обсягом правосуб'єктності, межі якої визначені насамперед в установчому акті. Отже, організація не може чинити інші дії, ніж ті, що передбачені в її статуті й інших документах (наприклад, у правилах процедури і резолюціях вищого органу).

Як уявляється, до найбільш важливих **критеріїв правосуб'єктності міжнародних організацій** можна віднести такі:

1. Визнання якості міжнародної особистості з боку суб'єктів міжнародного права. Цей критерій полягає в тому, що держави-члени і відповідні міжнародні організації визнають і зобов'язуються шанувати права й обов'язки відповідної міжурядової організації, їхню компетенцію, коло повноважень, наділяти організацію та її співробітників привілеями й імунитетами і т.д. Крім того, відповідно до установчого акту всі міжурядові організації є юридичними особами: держави-члени наділяють їх правами й обов'язками в такому обсязі, у якому це необхідно для виконання їхніх функцій.

Про визнання за ММУО якості міжнародної особистості з боку інших ММУО свідчить ряд фактів:

— участь ряду ММУО більш високого рангу в роботі інших ММУО (наприклад, Європейський Союз є членом багатьох ММУО);

— укладання ММУО між собою угод загального (наприклад, про співробітництво) або конкретного характеру (про виконання окремих заходів). Право на укладання таких міжнародних договорів передбачено статтею 6 Віденської конвенції про право договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями від 21 березня 1986 року.

2. Наявність відособлених прав і обов'язків. Сенс цього критерію правосуб'єктності ММУО означає їхню специфічну особливість: ММУО мають такі права й обов'язки, що відрізняються від прав і обов'язків держав і можуть бути здійснені тільки на міжнародному рівні. Наприклад, у Статуті ЮНЕСКО перераховані такі обов'язки організації: а) сприяння зближенню і взаємному розумінню народів шляхом використання всіх наявних засобів інформації; б) заохочення розвитку народної освіти і поширення культури; в) допомога у збереженні, збільшенні і поширенні знань.

3. Право на вільне виконання своїх функцій. Сутність даного критерію полягає в тому, що кожна ММУО має свій установчий акт (у формі статутів, конвенцій або резолюцій інших організацій із загальними повноваженнями), правила процедури, фінансові правила й інші документи, що у своїй сукупності складають внутрішнє право організації.

Вільне і самостійне виконання ММУО своїх функцій містить у собі такі чинники:

— при виконанні своїх функцій ММУО виходять із компетенції, що розуміється, тобто вони вправі надавати їй розширювальне тлумачення;

— при виконанні своїх функцій ММУО вправі вступати у певні правовідносини з державами, що не є їхніми членами. Наприклад, ООН забезпечує, щоб держави, що не є її членами, діяли відповідно до принципів, викладених в статті 2 Статуту, оскільки це може виявитися необхідним для підтримання міжнародного миру і безпеки;

— ММУО самостійно реалізують розпорядження норм, що складають їх внутрішнє право;

— ММУО вправі створювати будь-які допоміжні органи, що необхідні для виконання функцій організації;

— ММУО вправі самостійно приймати правила процедури й інші адміністративні правила. Так, наприклад, організація має право вимагати у свого члена пояснення, якщо він не виконує рекомендації з проблем її діяльності. Нарешті, вона може позбавити голосу будь-якого члена, що має заборгованість по внесках.

4. *Право на укладання договорів.* Таке право, як відзначалося раніше, належить до числа головних критеріїв міжнародної правосуб'єктності — однією з характерних рис суб'єкта міжнародного права є його здатність до вироблення норм міжнародного права.

Слід мати на увазі, що при реалізації своїх повноважень ММУО вправі укладати угоди публічно-правового, приватне-правового або змішаного характеру. Правом на укладання міжнародного договору володіє кожна міжнародна організація, що випливає з положень Віденської конвенції про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 року, у преамбулі якої сказано, що міжнародна організація має таку правоздатність укладати договори, що необхідна для виконання її функцій і досягнення її цілей.

5. *Участь у створенні норм міжнародного права.* Під правотворчим процесом у рамках міжнародної організації розуміється діяльність, що спрямована на створення правових норм, а також їхнє подальше удосконалювання, зміну або скасування.

Правотворча діяльність ММУО володіє рядом особливостей: по-перше, будь-яка норма, що міститься в прийнятих міжнародною організацією рекомендаціях, правилах і проектах договорів, повинна бути визнана державою як міжнародно-правова норма, а по-друге, як норма, обов'язкова для даної держави.

Слід мати на увазі, що правотворчість ММУО має свої межі: її вид і обсяг детально визначені і закріплені в її установчому договорі. Оскільки статут кожної організації індивідуальний, то обсяг, види і напрямки її правотворчої діяльності відрізняються один від одного. Тому конкретний обсяг повноважень, наданих міжнародній організації в сфері правотворчості, можна виявити тільки на основі детального аналізу її установчого акту.

У міжнародній доктрині щодо основ для правотворчого процесу міжнародної організації є дві позиції. Одні автори думають, що міжнародна організація вправі

розробляти і підтверджувати норми права навіть у тому випадку, якщо про це немає конкретних вказівок у її установчому акті. Інші виступають за те, що правотворчий потенціал міжнародної організації повинний базуватися на її установчому акті. Таким чином, якщо міжнародна організація не наділена відповідно до статуту правотворчими функціями, то вона не вправі займатися ними. Так, К. Скубишевський думає, що для того, щоб організація могла схвалювати норми права інші, ніж норми внутрішнього права, вона повинна мати для цього явні повноваження, що містяться в її статуті або в іншому договорі, укладеному державами-членами.

Водночас аналіз правотворчої практики міжнародних організацій показує, що позиція першої групи авторів носить більш прагматичний характер, тому що в статутах багатьох організацій не містяться положення про правомочність їх схвалювати норми міжнародного права. Але вони, проте, приймають активну участь на всіх стадіях правотворчого процесу.

Слід особливо підкреслити, що правотворча діяльність міжнародних організацій завжди має спеціальну спрямованість і повинна цілком погоджуватися з цілями такої організації.

Крім цього, справедливою є думка щодо того, що правотворчість міжнародної організації правомірна тільки в тому випадку, якщо вона спрямована на прогресивний розвиток міжнародного права. Це впливає з положень преамбули і статей 1 і 13 Статуту ООН. Отже, найважливішою умовою правотворчої діяльності міжнародної організації є і те, що вироблювані в такий спосіб норми повинні відповідати загальноновизнаним нормам і принципам міжнародного права.

Звідси для правотворчості міжнародних організацій характерний ряд таких ознак:

- правотворчість міжнародної організації правомірна тільки в тому випадку, якщо вона спрямована на прогресивний розвиток міжнародного права;
- правотворчість в повному обсязі властива тільки тим міжнародним організаціям, що мають міжнародну правосуб'єктність;
- міжнародні організації мають тільки такі обсяги і напрямки правотворчості, як це передбачено в їх установчих актах.

6. Право мати привілеї та імунітети. Основне призначення привілеїв та імунітетів полягає в забезпеченні нормальної практичної діяльності будь-якої міжнародної організації. Слід мати на увазі, що в одних випадках обсяг привілеїв та імунітетів визначається спеціальною угодою, а в інших — національним законодавством. У загальній же формі право на привілеї та імунітети закріплюється в установчому акті кожної організації. Так, наприклад, ООН користується на території кожної зі своїх держав-членів такими привілеями та імунітетами, що необхідні для досягнення її цілей (ст. 105 Статуту).

7. Право на забезпечення виконання норм міжнародного права. Наявність такого права в ММУО, в основі якого лежать повноваження із забезпечення виконання норм міжнародного права, свідчить про незалежний характер

організацій стосовно держав-членів і є однією з важливих ознак правосуб'єктності. При цьому, як уже відзначалося, основними засобами є інститути міжнародного контролю і відповідальності, включаючи застосування санкцій.

Контрольні функції ММУО здійснюються в основному двома засобами:

1. Шляхом надання доповідей державами-членами.
2. За допомогою спостереження й обстеження контрольованого об'єкта або ситуації на місці. Надання доповідей державами-членами є найбільш поширеною формою контролю. Наприклад, Статут ЮНЕСКО зобов'язує кожену державу-члена подавати Організації в ті терміни й у тій формі, що визначає Генеральна конференція, доповіді, що містять відомості про закони, положення і статистичні дані, що стосуються його установ і діяльності в галузі освіти, науки і культури, а також про виконання рекомендацій і конвенцій Генеральної конференції (ст. VIII).

Міжнародно-правові санкції, що можуть застосовуватися міжнародними організаціями, більшість авторів підрозділяють на дві групи:

- а) санкції, здійснення котрих припустимо всіма міжнародними організаціями;
- б) санкції, право на застосування яких мають тільки певні організації. До санкцій першої, групи, зокрема, належать:

- припинення членства в організації;
- виключення з організації;
- відмова в членстві;
- виключення із міжнародного спілкування по певних питаннях співробітництва.

Застосування санкцій, віднесених до другої групи, залежить від цілей, виконуваних даною організацією. Наприклад, Рада Безпеки ООН із метою підтримки або відновлення міжнародного миру і безпеки, відповідно до статті 42 Статуту ООН, управі застосовувати примусові дії повітряними, морськими або сухопутними силами. Такі дії можуть включати демонстрації, блокаду й інші операції повітряних, морських або сухопутних сил членів ООН.

Слід мати на увазі, що ММУО надане право приймати особисту участь у розв'язанні спорів, що виникають у них з іншими суб'єктами міжнародного права — державами й іншими ММУО. При розв'язанні спорів вони вправі вдатися до тих же мирних засобів розв'язання спорів, які звичайно використовують первинні суб'єкти міжнародного права — суверенні держави.

8. Міжнародно-правова відповідальність. Виступаючи на міжнародній арені як самостійні утворення, ММУО є суб'єктами міжнародно-правової відповідальності. Вони, наприклад, повинні відповідати за протиправні дії своїх посадових осіб. Відповідальність організацій може наступити й у разі зловживання ними привілеями та імунітетами.

ММУО можуть нести як політичну, так і матеріальну відповідальність.

Політична відповідальність організації може наступити у разі порушення нею своїх функцій, невиконання угод, укладених з іншими організаціями та державами, за втручання у внутрішні справи суб'єктів міжнародного права.

Матеріальна відповідальність ММУО може виникнути у разі порушення законних прав своїх співробітників, експертів, перебору грошових сум і т.д. Вони також зобов'язані відповідати перед урядами тієї держави, на території якої розміщуються їхні штаб-квартири, за протиправні дії, наприклад за необґрунтоване відчуження землі, несплату комунальних послуг та ін.

4. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ: ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ, ПРАВОВИЙ СТАТУС, ГОЛОВНІ ОРГАНИ.

Створення Організації Об'єднаних Націй. Першим кроком до створення ООН стала союзницька декларація, підписана в Лондоні 12 червня 1941 року, у якій союзники зобов'язалися «працювати разом, з іншими вільними народами, як у війні, так і в мирі».

14 серпня 1941 року президентом Сполучених Штатів Америки Франкліном Делано Рузвельтом і прем'єр-міністром Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії (далі: Сполучене Королівство) Уїнстоном Черчілем був підписаний документ, у якому вони запропонували звід принципів міжнародного співробітництва в підтримці миру і безпеки. Документ, підписаний під час зустрічі «десь на морі», відомий як Атлантична хартія.

1 січня 1942 року представниками 26 союзних держав, що воювали проти країн «осі», була підписана Декларація Об'єднаних Націй, у якій вони заявили про підтримку Атлантичної хартії. У цьому документі вперше була офіційно використана назва «Об'єднані Нації», запропонована президентом Рузвельтом.

У декларації, підписаній в Москві 30 жовтня 1943 року в ході спеціальної конференції (Московська конференція), уряди Радянського Союзу, Сполученого Королівства, Сполучених Штатів Америки і Китаю закликали до якнайшвидшого створення міжнародної організації для підтримки миру і безпеки.

Ця мета була знову підтверджена на зустрічі керівників Сполучених Штатів Америки, СРСР і Сполученого Королівства на зустрічі в Тегерані 1 грудня 1943 року (Тегеранська конференція).

Перші контури ООН були окреслені на конференції в особняку, відомому за назвою «Думбартон-Окс», у Вашингтоні. На двох серіях засідань, що проходили з 21 вересня до 7 жовтня 1944 року, Сполучені Штати Америки, Сполучене Королівство, СРСР і Китай домовилися про цілі, структури і функції цієї організації.

11 лютого 1945 року після зустрічей у Ялті (Ялтинська конференція) Рузвельт, Черчіль і Сталін заявили про свою рішучість заснувати «загальну міжнародну організацію для підтримки миру і безпеки».

25 квітня 1945 року делегати від 50 країн зібралися в Сан-Франциско на Нараду Об'єднаних Націй із питань міжнародних організацій (Конференція в Сан-Франциско). Делегати підготували Статут із 19 глав і 111 статей, що був одностайно прийнятий 25 червня 1945 року. Наступного дня делегати підписали його в будинку Меморіалу ветеранів війни.

24 жовтня 1945 року Статут ООН ратифікований п'ятьма постійними членами Ради Безпеки, більшістю інших держав, що підписали його, і набрав сили. Таким чином, Організація Об'єднаних Націй була створена, а 24 жовтня стало днем ООН.

З початку 1946 року починають створюватися й активно діяти основні органи ООН.

Завдання, цілі і принципи ООН знайшли своє закріплення в Статуті організації, підписаному 26 червня 1945 р. у Сан-Франциско.

Преамбула до Статуту Організації Об'єднаних Націй містить таке:

«Ми, народи об'єднаних націй, сповнені рішучості

— врятувати прийдешні покоління від лихоліть війни, що двічі в нашому житті принесла, людству невимовне горе, і

— знову затвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків і жінок і в рівність прав великих і малих націй, і

— створити умови, при яких можуть дотримуватися справедливість і повага до зобов'язань, що випливають із договорів та інших джерел міжнародного права, і

— сприяти соціальному прогресу та поліпшенню умов життя при більшій свободі, і в цих цілях — виявляти толерантність і жити разом, у мирі один з одним, як добрі сусіди, і

— об'єднати наші сили для підтримки міжнародного миру і безпеки, і

— забезпечити прийняттям принципів і встановленням методів, щоб збройні сили застосовувалися не інакше, ніж у спільних інтересах, і

— використовувати міжнародний апарат для сприяння економічному і соціальному прогресу всіх народів, вирішили об'єднати наші зусилля для досягнення цих цілей.

Відповідно до цього наші відповідні уряди через представників, які зібралися в місті Сан-Франциско, що пред'явили свої повноваження, знайдені в належній формі, погодилися прийняти дійсний Статут Організації Об'єднаних Націй і дійсним засновують міжнародну організацію за назвою «Об'єднані Нації».

У статті 2 Статуту ООН закріплені демократичні **принципи цієї організації**:

— суверенна рівність членів ООН;

— сумлінне виконання ними зобов'язань за Статутом ООН;

— розв'язання міжнародних спорів тільки мирними засобами;

— відмова від погрози силою або її застосування в будь-яких цілях, несумісних із Статутом ООН;

— обов'язок членів ООН надавати їй всемірну допомогу в усіх діях, що здійснюються відповідно до Статуту, і утримуватися від допомоги державам, проти яких ООН приймає примусові заходи;

— забезпечення Організацією Об'єднаних Націй такого положення, щоб держави, що не входять в ООН, у разі потреби діяли відповідно до її Статуту;

— невтручання ООН у внутрішні справи держав.

Членство в ООН. Членами ООН можуть бути миролюбні держави, що приймуть на себе зобов'язання, котрі містяться в Статуті, і які, на думку ООН, можуть і бажають ці зобов'язання виконувати. Початковими членами ООН була 51 держава.

Прийом нових членів в ООН провадиться за рекомендацією Ради Безпеки Генеральною Асамблеєю більшістю в 2/3 голосів. У тому ж порядку провадиться виключення з ООН держав, що систематично порушують Статут, і призупинення здійснення прав і привілеїв, що випливають із членства в ООН, стосовно держав, проти яких ООН уживає заходів превентивного або примусового характеру.

Головні органи ООН. Статут ООН до числа головних органів відносить Генеральну Асамблею, Раду Безпеки, Економічну і Соціальну Раду, Раду з опіки, Міжнародний Суд і Секретаріат.

Генеральна Асамблея — сесійний орган ООН — складається з представників усіх держав-членів. В даний час членами ООН за станом на 1 травня 2000 року є 188 держав світу (у вересні 1999 року в члени ООН прийняті острівні держави Кирибаті, Науру і Тонга).

Генеральна Асамблея має право обговорювати будь-які питання, що входять у компетенцію ООН. Вона уповноважена розглядати загальні принципи міжнародного співробітництва в справі підтримки миру і безпеки, включаючи проблему роззброювання. Проте будь-яке питання, по котрому необхідно почати дії, до і після його обговорення Генеральною Асамблеєю повинно бути передане Раді Безпеки, тому що вона є єдиним органом ООН, уповноваженим приймати рішення щодо таких дій.

Чергові сесії Генеральної Асамблеї проводяться 1 раз у рік. В міру необхідності можуть проводитися також спеціальні сесії Генеральної Асамблеї, що скликаються Генеральним секретарем за вимогою Ради Безпеки або більшості членів ООН. На сесіях кожний член ООН може бути представлений делегацією, що складається не більш ніж із п'яти делегатів і п'яти заступників, кожна делегація має один голос.

На кожній черговій сесії створюється сім головних комітетів, у роботі яких можуть брати участь представники всіх держав-членів ООН: Комітет з політичних питань і питань безпеки (Перший комітет) — цей комітет займається в основному питаннями роззброювання; Спеціальний політичний комітет — у нього передаються політичні питання, що входять у компетенцію Першого комітету; Комітет з економічних і фінансових питань (Другий комітет);

Комітет з соціальних, гуманітарних питань і питань культури (Третій комітет); Комітет із питань міжнародної опіки і територій, що не самоуправляються (Четвертий комітет); Комітет з адміністративних і бюджетних питань (П'ятий комітет); Комітет з правових питань (Шостий комітет). Генеральна Асамблея може також утворювати тимчасові або постійні допоміжні органи (наприклад, подібним способом створена Комісія з роззброювання, Конференція ООН з торгівлі і розвитку і Комісія ООН з міжнародного права).

Генеральна Асамблея на своїх сесіях приймає постанови, рішення і рекомендації. Постановами іменуються акти, прийняті Генеральною Асамблеєю за рекомендацією Ради Безпеки, що звернені до держав-членів і нагадують їм про їхні права й обов'язки. Постанови можуть прийматися і з питань прийняття або виключення держав з організації. Відповідно до статті 13 Статуту ООН Генеральна Асамблея організує дослідження і робить рекомендації членам ООН із метою сприяння міжнародному співробітництву в політичній галузі і заохочення прогресивному розвитку міжнародного права та його кодифікації, а також сприяння міжнародному співробітництву в галузі економічній, соціальній, культури, освіти і т.д. Рішення Генеральної Асамблеї, відповідно до пункту 2 статті 18 Статуту ООН, приймаються з важливих питань (рекомендації відносно миру і безпеки, вибори непостійних членів Ради Безпеки, прийом нових членів Організації, призупинення прав та привілеїв членів ООН) більшістю в 2/3 присутніх і тих, що беруть участь у голосуванні членів Асамблеї.

Рада Безпеки. Являє собою найважливіший постійно діючий орган ООН, що складається з 15 членів: 5 із них — Росія, США, Великобританія, Франція і Китай — є постійними, а 10 — непостійними, що обираються Генеральною Асамблеєю на термін 2 роки (5 членів щорічно).

Місця непостійних членів Ради Безпеки розподіляються в такий спосіб: від Азії й Африки — 5 членів; від Східної Європи — 1 (у 1999 році Україна була обрана непостійним членом Ради Безпеки), від Латинської Америки і Карибського моря — 2, від Західної Європи, Канади, Нової Зеландії й Австралії — 2.

На Раду Безпеки покладається головна відповідальність за підтримку міжнародного миру і безпеки, її рішення, прийняті у встановленому порядку, обов'язкові для держав — членів ООН, що зобов'язані підпорядковуватися рішенням Ради Безпеки і виконувати їх.

Рада Безпеки: уповноважена розслідувати будь-які спори або ситуації, що можуть викликати міжнародні спори, для визначення того, чи не може продовження цього спору чи ситуації загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеки; робити рекомендації щодо процедури або методів врегулювання таких спорів; розробляти плани створення системи регулювання озброєнь;

визначати наявність загрози миру або акту агресії і робити рекомендації про заходи, що слід прийняти; робити рекомендації щодо прийому нових членів і виключення з ООН, умов, на яких держави можуть стати учасниками Статуту

Міжнародного Суду, і про призначення Генерального секретаря; вибирати разом із Генеральною Асамблеєю членів Міжнародного Суду; здійснювати в «стратегічних районах» функції ООН з опіки; представляти щорічні і спеціальні доповіді Генеральній Асамблеї.

Рішення Ради Безпеки з процедурних питань можуть бути прийняті дев'ятьма голосами будь-яких членів Ради. При виборах членів Міжнародного Суду достатньо навіть восьми голосів будь-яких членів Ради Безпеки. Для ухвалення рішення з усіх інших питань потрібно дев'ять голосів, включаючи голоси всіх п'яти постійних членів Ради Безпеки.

Для здійснення Радою Безпеки своїх функцій у підтримці міжнародного миру і безпеки держави-члени зобов'язуються надавати в її розпорядження в разі потреби збройні сили, допомогу і відповідні засоби обслуговування, включаючи право проходу.

Роль ООН і, зокрема, Ради Безпеки, у підтримці миру і забезпеченні міжнародної безпеки зводиться до здійснення таких основних заходів:

1. Превентивна дипломатія — це дії, спрямовані на попередження виникнення спорів між сторонами, недопущення переростання існуючих спорів у конфлікти й обмеження масштабів конфліктів після їх виникнення.

2. Миротворчість — це дії, спрямовані на те, щоб схилити ворогуючі сторони до угоди, головним чином за допомогою таких мирних засобів, що передбачені в главі VI Статуту ООН.

3. Підтримка миру — це забезпечення присутності ООН в даному конкретному районі, що зв'язане з розгортанням військового і/або поліцейського персоналу ООН, а нерідко і цивільного персоналу.

4. Миробудівництво в конфліктний період — це дії, спрямовані на запобігання спалаху насильства між країнами і народами після ліквідації конфлікту або конфліктної ситуації.

Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОП) складається з 54 членів, що обираються Генеральною Асамблеєю: 18 членів ЕКОСОП обираються щорічно терміном на 3 роки. Таким чином, склад Ради обновляється щорічно на 1/3, причому член Ради, який вибуває, може бути переобраний на новий термін.

Обрання відбувається в такому порядку: 6 членів — від держав Східної Європи; 13 — від держав Західної Європи й інших держав; 11 — від держав Азії; 14 — від держав Африки; 10 — від держав Латинської Америки. Кожний член ЕКОСОП має одного представника.

Рада має за мету сприяння розвитку міжнародного співробітництва в економічній і соціальній галузях. Вона здійснює дослідження й складає доповіді з міжнародних питань. Чергові сесії проводяться два рази в рік, рішення приймаються простою більшістю. Органами Ради є три сесійних комітети (економічний, соціальний і координаційний), шість постійних комітетів (з технічної допомоги, з неурядових організацій, з промислового розвитку, з житлового будівництва, з планування, з використання з метою розвитку

досягнень науки і техніки), функціональні комісії (з народонаселення, з прав людини, з права жінок, з наркотичних засобів). При ЗКОСОР мають консультативний статус більше 600 неурядових організацій із питань, що входять у компетенцію ЗКОСОР.

Рада з опіки була створена для надання допомоги Генеральній Асамблеї в здійсненні міжнародної системи опіки. За Статутом ООН Рада з опіки повинна включати: а) держави, що управляють територіями під опікою; б) постійних членів Ради Безпеки, що не мають територій під опікою, і в) членів Ради з опіки, що обираються Генеральною Асамблеєю на три роки.

Основною метою Ради з опіки було досягнення всіма підопічними територіями самоврядування і незалежності або в якості суверенних держав, або шляхом вільного приєднання до сусідніх незалежних держав. У листопаді 1994 року Рада Безпеки прийняла рішення про припинення Угоди про опіку ООН стосовно останньої з початкових 11 підопічних територій — території Тихоокеанські острови (Палау), керованої США. Тому в даний час Рада збирається на свої сесії лише за необхідності.

Міжнародний Суд — головний судовий орган ООН. Міжнародний Суд діє на основі Статуту ООН і Статуту Міжнародного Суду ООН, що є невід'ємною частиною Статуту. Держави — не члени ООН також можуть брати участь у Статуті Міжнародного Суду на умовах, обумовлених у кожному окремому випадку Генеральною Асамблеєю за рекомендацією Ради Безпеки. Суд складається з 15 незалежних суддів, обраних із числа осіб високих моральних якостей, що задовольняють вимогам, запропонованим у їхніх країнах для призначення на вищі судові посади, або тих, хто є юристами з визнаним авторитетом в галузі міжнародного права. При цьому в складі Суду не може бути двох громадян тієї самої держави. Члени Суду діють в особистій якості і не є представниками держави свого громадянства. Вони також не можуть виконувати ніяких політичних або адміністративних обов'язків і не вправі присвячувати себе ніякому іншому заняттю фахового характеру. При виконанні судових обов'язків члени Суду користуються дипломатичними привілеями та імунітетами. Держави представляють список кандидатур у члени Суду Генеральному секретареві ООН. Члени Суду обираються на роздільних засіданнях Генеральною Асамблеєю ООН і Радою Безпеки, Термін повноважень суддів — дев'ять років, при цьому кожні три роки переобираються п'ять суддів. Кворум утворює присутність дев'яťох суддів. Слід враховувати, що стороною в справі, що розбирається Судом, може бути тільки держава. Фізичні та юридичні особи звертатися в Суд не вправі. До ведення Суду належать усі справи, передані йому сторонами, і питання, спеціально передбачені Статутом ООН або чинними конвенціями. За загальним правилом, юрисдикція Суду факультативна, що означає, що Суд вправі розглядати конкретні спори за участю тієї або іншої держави тільки з її згоди. Проте держави можуть робити заяви про визнання для себе обов'язкової юрисдикції Суду.

Місцеперебування Суду — м. Гаага (Нідерланди). Це, проте, не перешкоджає Суду засідати і виконувати свої функції в інших місцях у всіх випадках, коли Суд знайде це бажаним. Голова і Секретар Суду повинні мешкати в місці перебування Суду. З часу створення Міжнародного Суду в 1946 р. держави представили на його розгляд понад 60 спорів, і більше 20 консультативних висновків були зажадані міжнародними організаціями.

Секретаріат — постійно діючий адміністративний орган ООН, що складається з Генерального секретаря і необхідного персоналу. Генеральний секретар призначається Генеральною Асамблеєю за рекомендацією Ради Безпеки на термін 5 років і може бути в тому ж порядку призначений на новий термін. На Секретаріат у цілому покладений обов'язок із забезпечення необхідних умов для роботи інших органів ООН: упорядкування протоколів, здійснення усних і письмових перекладів виступів і документів, опублікування резолюцій та інших матеріалів.

Генеральний секретар призначає персонал Секретаріату і керує його роботою. При виконанні своїх обов'язків Генеральний секретар і персонал не повинні запитувати або одержувати указівок від яких-небудь урядів. Співробітники Секретаріату призначаються Генеральним секретарем за правилами, що встановлюються Генеральною Асамблеєю. Прийом на службу в Секретаріат і визначення її умов провадиться на договірній основі, з урахуванням необхідності забезпечення високого рівня працездатності, компетентності і сумлінності. Співробітники секретаріату, чисельність яких перевищує 25 тисяч чоловік, є міжнародними громадянськими службовцями.

Першим Генеральним секретарем ООН, як уже відзначалося, був Трюгве Чи (Норвегія), що займав цю посаду з 1946 по 1953 роки. Даг Хаммаршельд (Швеція) був Генеральним секретарем із 1953 року до його загибелі в авіаційній катастрофі в Африці в 1961 році. Протягом 1961-1971 років цю посаду займав У Тан (Бірма, нині іменована М'янмою). Потім його змінив Курт Вальдхайм (Австрія), що займав цю посаду з 1972 до 1981 року. Хав'єр Перес де Куельяр (Перу) став на посаду 1 січня 1982 р. і виконував її до кінця 1991 року. Бутрос Бутрос Галі (Єгипет) був Генеральним секретарем із січня 1992 до грудня 1996 року. Наприкінці 1996 року Генеральна Асамблея за рекомендацією Ради Безпеки ООН призначила Генеральним секретарем ООН Кофі Аннана (Гана) на період із 1 січня 1997 до 31 грудня 2001 року.

Виходячи з гуманітарної домінанти, що лежить в основі всієї діяльності Організації Об'єднаних Націй, вважається необхідним розглянути спеціалізовані органи ООН з права людини.

1. Верховний комісар ООН у справах біженців.

Відповідно до Статуту Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ), прийнятим у 1950 році, Верховний комісар, діючи під керівництвом Генеральної Асамблеї, бере на себе обов'язки із надання міжнародного захисту, під егідою ООН, тим біженцям, які підпадають під дію

даного Статуту, і з вишукування остаточного вирішення проблеми біженців шляхом виявлення сприяння урядам і, за згодою відповідних урядів, приватним організаціям для полегшення добровільної репатріації указаних біженців або їхньої асиміляції в нових країнах.

Особливість діяльності Верховного комісара полягає в тому, що вона є цілком аполітичною за своїм характером; вона носить гуманітарний і соціальний характер і стосується, як загальне правило, лише окремих груп і категорій біженців. Відповідно до визначення, що міститься в Статуті УВКБ, біженцями є ті особи, що у силу цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства, приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань перебувають за межами країни своєї громадянської приналежності і не можуть користуватися захистом цієї країни або не бажають користуватися таким захистом через страх піддатися гонінням.

УВКБ здійснює свої програми допомоги цілком за рахунок добровільних внесків урядів і коштів із приватних джерел.

Верховний комісар слідує керівним директивам, що даються йому Генеральною Асамблеєю або Економічною і Соціальною Радою.

Верховний комісар забезпечує захист біженців, піклування про яких входить у компетенцію його Управління, шляхом:

- сприяння укладанню і ратифікації міжнародних конвенцій про захист біженців, спостереження за виконанням цих конвенцій і пропозиції необхідних поправок до них;

- сприяння за допомогою спеціальних угод з урядами виконанню будь-яких заходів, що мають своєю метою полегшення становища біженців і скорочення числа біженців, що потребують захисту;

- сприяння урядовим і приватним зусиллям, спрямованим на заохочення добровільної репатріації біженців або їхньої асиміляції в нових країнах;

- полегшення допуску біженців на територію різних держав;

- одержання від урядів інформації щодо числа біженців на їхній території і становища їх, а також законів і постанов, їх що стосуються;

- підтримки контакту з заінтересованими урядовими і неурядовими організаціями.

Крім того, у межах наданих у його розпорядження коштів Верховний комісар займається іншими видами діяльності, у тому числі репатріацією і розселенням.

Йому доручається завідування всіма суспільними або приватними коштами, одержуваними ним із метою надання допомоги біженцям, і розподіл їх між приватними та державними установами.

Верховний комісар володіє в рамках ООН певним правовим статусом. Зокрема, він має право викладати свою точку зору в Генеральній Асамблеї, у ЕКОСОП і в їх допоміжних органах. Крім того, Верховний комісар щорічно зобов'язаний представляти доповідь Генеральній Асамблеї через ЕКОСОП; його

доповідь розглядається як окремий пункт порядку денного Генеральної Асамблеї.

2. Верховний комісар ООН із заохочення та захисту всіх прав людини.

Посада Верховного комісара ООН із заохочення та захисту всіх прав людини була заснована відповідно до резолюції 48-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у грудні 1993 року.

Верховним комісаром є особистість, що характеризується високими моральними устоями і чесністю й володіє досвідом, у тому числі в галузі прав людини, а також загальними знаннями і розумінням різних культур, що особливо необхідно для безстороннього, об'єктивного, невивіркованого й ефективного виконання обов'язків Верховного комісара.

Верховний комісар призначається Генеральним секретарем ООН і затверджується Генеральною Асамблеєю на чотирирічний період із можливістю продовження ще на один термін.

За своїм статусом Верховний комісар є заступником Генерального секретаря ООН. Він діє в рамках Статуту ООН, Загальної декларації прав людини, інших міжнародних документів в галузі прав людини і несе основну відповідальність за діяльність міжнародного співтовариства в галузі прав людини.

Верховний комісар з прав людини представляє щорічну доповідь про свою діяльність у відповідності зі своїм мандатом Комісії з прав людини, а через ЕКОСОП — Генеральній Асамблеї ООН.

У рамках загальної компетенції, повноважень і рішень Генеральної Асамблеї, ЕКОСОП і Комісії з прав людини можна назвати такі обов'язки Верховного комісара:

- заохочувати і захищати ефективно здійснення всіма людьми всіх громадянських, культурних, економічних, політичних і соціальних прав;
- виконувати завдання, доручені йому компетентними органами системи Організації Об'єднаних Націй в галузі прав людини, і представляти їм рекомендації з метою сприяння ефективному заохоченню і захисту всіх прав людини;
- заохочувати і захищати реалізацію права на розвиток і посилювати для цього підтримку з боку відповідних органів системи ООН;
- надавати через Центр з прав людини Секретаріату й інші відповідні установи консультативні послуги і технічну та фінансову допомогу на прохання заінтересованої держави і, при необхідності, регіональних організацій з прав людини з метою підтримати здійснення заходів і програм в галузі прав людини;
- координувати відповідні навчальні і пропагандистські програми Організації Об'єднаних Націй в галузі прав людини;
- відігравати активну роль у справі усунення нинішніх перешкод і вирішення нових завдань на шляху до повної реалізації всіх прав людини й у справі недопущення продовження порушень прав людини у всьому світі;

— розширювати міжнародне співробітництво з метою заохочень і захисту всіх прав людини;

— координувати діяльність в сфері заохочення і захисту прав людини в рамках усієї системи ООН;

— здійснювати загальне керівництво діяльністю Центру з прав людини.

Управління Верховного комісара розміщується в м. Женеві (Швейцарія).

3. Комісія з прав людини.

Комісія ООН з прав людини заснована ЕКОСОП у 1946 році. Спочатку в її склад входило 18 членів. В даний час Комісія обирається ЕКОСОП на три роки і складається вже з 43 членів.

Основне завдання Комісії полягає в розробці пропозицій і рекомендацій і представленні ЕКОСОП доповідей щодо міжнародно-правової регламентації громадянських і політичних прав людини, прав жінок і дітей, захисту меншин, попередження дискримінації за ознаками статі, раси, мови і релігії, іншими питаннями прав людини.

З цією метою Комісія створила декілька допоміжних органів, у тому числі Підкомісію із попередження дискримінації і захисту меншин, Робочу групу з питання про насильницькі або недобровільні зникнення людей та ін.

Уряди держав-членів ООН і неурядові організації, як міжнародного, так і національного характеру, представляють Комісії за її вимогою інформацію про порушення прав людини. У Комісії або її органах заслуховуються представники урядів із метою надання пояснень і відповідей з аналізованих питань.

Якщо ситуація є досить серйозною, Комісія може прийняти рішення доручити розслідування певних фактів незалежним експертам і закликати відповідний уряд здійснити необхідну зміну. У такому порядку, наприклад, був розглянутий ряд конкретних ситуацій у Південній Африці й Намібії (1967 рік), на окупованих арабських територіях, включаючи Палестину (1968 рік), у Чилі (1975-1978 роки), в Афганістані, Сальвадорі та ін.

Засідання Комісії проходять у Женеві (Швейцарія).

У відповідності зі ст. 57 і 63 Статуту ООН, під егіду ООН і у взаємозв'язок із нею поставлені різноманітні міжнародні установи, створені державами на основі міждержавних угод в економічній, соціальній галузях, сферах культури, освіти, охорони здоров'я й інших. Ці установи є спеціалізованими постійно діючими міжнародними організаціями, що здійснюють свою діяльність на підставі установчих (статутних) документів і угод з ООН.

В даний час існує 16 спеціалізованих установ ООН і МАГАТЕ. За сферою діяльності їх можна розділити на дві групи:

1) у галузі економіки — Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР), Міжнародний валютний фонд (МВФ), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Продовольча і сільськогосподарська організація (ФАО), Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО), Міжнародна морська організація (ІМО), Всесвітній поштовий

союз (ВПС), Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ), Всесвітня метеорологічна організація (ВМО), Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (ІФАД), Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО);

2) **у гуманітарній галузі** — Організація Об'єднаних Націй із питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), Міжнародна організація праці (МОП), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ).

З огляду на важливість діяльності, що здійснюють ці організації, активну участь у їхній роботі України, коротко розглянемо функціональні характеристики і структуру деяких із них.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) (International Monetary Fund — IMF) МВФ був заснований у 1944 році, але почав функціонувати тільки в 1946 році. Членами МВФ є біля 180 держав, у тому числі Україна.

У задачі МВФ входить: координація валютно-кредитної політики держав-членів, надання їм кредитів для врегулювання балансів і підтримки валютних курсів; пільгове кредитування найменш розвинених держав.

Вищим органом Фонду є Керівна рада, у яку входять по два представника від кожного члена МВФ.

Поточною діяльністю МВФ керує Виконавчий директорат, що складається з 21 директора. Головою директорату є Директор-розпорядник.

Штаб-квартира МВФ знаходиться у Вашингтоні (США).

Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР) (International Bank for Reconstruction and Development (IBRD))

МБРР був заснований у 1944 році, почав свою роботу в 1946 році. Членами МБРР можуть бути тільки члени МВФ. На сьогоднішній день членами МБРР є більше 170 держав, у тому числі Україна.

Задачами МБРР є надання кредитів урядам, головним чином, держав, що розвиваються, або приватним організаціям під контролем уряду. Одержувачі кредитів зобов'язані використовувати їх за цільовим призначенням, надаючи Банку інформацію про це.

Органами МБРР є:

— Керівна рада, що складається з керівників і їх заступників (по одному від кожної держави-учасниці);

— Директорат, що складається з 20 виконавчих директорів, 5 із яких призначаються державами, що мають найбільше число акцій, а інші 15 обираються управителями з інших держав;

— Президент МБРР обирається Директоратом і є головною адміністративною посадовою особою Банку.

Місцезнаходження МБРР — Вашингтон (США).

Міжнародна фінансова корпорація (МФК) (International Finance Corporation — IFC) МФК заснована в 1956 році як філія МБРР. В даний час у діяльності МФК беруть участь майже 150 держав. Задачами МФК є допомога у управлінні

економікою, а також інвестування приватного і змішаного секторів економіки, насамперед у країнах, що розвиваються, шляхом надання довгострокових валютних кредитів на термін до 25 років.

Органи управління МФК:

- Керівна рада, що складається з керівників МБРР і їх заступників;
- Рада директорів, що складається з директорів-розпорядників МБРР;
- Голова Ради директорів МФК, який є одночасно Президентом МБРР.

Місцезнаходження МФК — Вашингтон (СІЛА).

Міжнародна асоціація розвитку (МАР) (International Development Association — IDA) МАР була створена в 1950 році і почала функціонувати з 1960 року. Основна задача МАР полягає в наданні позик на більш пільгових умовах, ніж МБРР. Органами МАР є ті ж органи, що й у МБРР (Керівна рада і Рада виконавчих директорів). Президент МАР одночасно є президентом МБРР і МФК. Персонал МБРР виконує за сумісництвом функції персоналу МАР. Місцезнаходження МАР — Вашингтон (США).

Міжнародна морська організація (ММО)

(International Maritime Organization — ІМО). ММО було створено і функціонує з 1959 року (до 22 травня 1982 року — Міжурядова морська консультативна організація — ІМКО). У ММО входить більше 190 держав, у тому числі Україна (4 лютого 1994 року ратифікувала Конвенцію про Міжнародну морську організацію 1948 року в редакції 1982 року). У задачі ММО входять коло питань, пов'язаних із забезпеченням співробітництва з питань судноплавства і безпеки мореплавання, розробкою рекомендацій і проектів конвенцій з морського права.

Вищим органом ММО є Асамблея, що складається з усіх її членів і скликається раз у 2 роки.

У період між засіданнями Асамблеї роботою ММО керує Рада, що обирається Асамблеєю в кількості 18 членів.

Асамблеєю обирається Комітет безпеки на морі в кількості 16 членів, основною задачею якого є розробка рекомендацій з правил безпеки морського судноплавства.

Секретаріат ММО очолює Генеральний секретар. Місцезнаходження ІМО — Лондон (Великобританія).

Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО)

(International Civil Aviation Organization — ІКАО)

ІКАО, що заснована відповідно до Чиказької конвенції про цивільну авіацію 1944 року, є спеціалізованою установою ООН, що займається організацією і координацією міжнародного співробітництва держав у всіх аспектах діяльності цивільної авіації. Учасниками ІКАО є біля 190 держав, у тому числі на основі правонаступництва й Україна. СРСР вступив у ІКАО в 1970 році.

ІКАО досліджує проблеми організації міжнародної цивільної авіації, повітряних трас, створення аеропортів і аеронавігаційних засобів, розробляє

міжнародні стандарти для конструювання й експлуатації повітряних суден, правила з використання устаткування, засобів зв'язку і контролю над польотами; сприяє уніфікації митних, імміграційних і санітарних правил і т.д. У рамках ІКАО розробляються проекти міжнародних конвенцій.

Вищим органом ІКАО, що складається з представників держав-членів, є Асамблея, що скликається не рідше одного разу в 3 роки.

Виконавчим органом ІКАО є Рада. Вона складається з представників 30 держав, що обираються Асамблеєю з числа країн із найбільш розвиненим повітряним транспортом. Для керівництва Радою обирається президент.

Забезпечує роботу ІКАО Секретаріат, очолюваний Генеральним секретарем ІКАО.

Місцеперебування ІКАО — Монреаль (Канада).

Міжнародна організація праці (МОП) (International Labour Organization — ILO) МОП, що є однією з найстарших ММУО, була створена ще в 1919 році за рішенням Паризької мирної конференції як автономна організація Ліги Націй. З 1946 року МОП є першою спеціалізованою організацією ООН (Україна — учасниця МОП).

У МОП поряд із більш ніж 170 державами представлені профспілки та підприємці. Цілями і задачами МОП є:

- сприяння встановленню соціальної справедливості; поліпшення умов праці і підвищення життєвого рівня трудящих;
- розроблення міжнародних Конвенцій і рекомендацій із питань заробітної плати, робочого часу, охорони праці, визнання прав на об'єднання в профспілки та ін.

З 200 конвенцій МОП наша держава ратифікувала біля 50.

Структуру МОП складають: Генеральна конференція праці, Адміністративна рада, Міжнародне бюро праці, Тристоронні комітети. Регіональні й спеціальні конференції.

Генеральна конференція праці, що складається з делегацій країн-учасниць (два представника від уряду, по одному — від підприємців і трудящих), є вищим органом МОП. Діяльністю Міжнародного бюро праці (Секретаріату МОП), комітетів і комісій МОП керує Адміністративна рада, що складається з 56 членів (у тому числі 28 представників урядів, 14 представників трудящих і 14 представників підприємців). 10 місць в урядовій групі Ради займаються представниками 10 найбільш розвинених у промисловому відношенні країн (Бразилія, Великобританія, Німеччина, Індія, Італія, Китай, Росія, США, Франція, Японія).

Міжнародне бюро праці управляється генеральним директором і має три функціональних органи: адміністративний орган, центр досліджень і документації і координаційний орган.

Тристоронні комітети у найважливіших галузях економіки (будівництво, внутрішній транспорт, хімія, чорна металургія, нафтова промисловість та ін.) і

експертні ради з питань фахової освіти, підвищення кваліфікації керівних кадрів, охорони праці, із проблем працюючих жінок і молоді, представляють можливість агентам урядів, підприємців і трудящих викласти свої точки зору в рамках цієї найвищої міжнародної організації.

Регіональні і спеціальні конференції займаються питаннями, що представляють регіональний або національний інтерес.

Головна адміністративна посадова особа МОП — Генеральний директор.

Штаб-квартира МОП розташована в Женеві (Швейцарія). У столицях більше 40 держав-членів знаходяться регіональні та галузеві відділення Міжнародного бюро праці.

Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ) (International Telecommunication Union — ITU) МСЕ заснований у 1865 р. як Міжнародний телеграфний союз. Після підписання в 1934 році Міжнародної конвенції електрозв'язку він одержав сучасне найменування. Спеціалізованою установою ООН Союз є з 1947 року. У своєму нинішньому виді МСЕ діє з 1954 року. Україна ратифікувала Статут і Конвенцію МСЕ 15 липня 1994 року. Розвиток МСЕ в останні десятиліття призвів до прийняття нового Статуту організації, що вступили в силу з 1 липня 1994 року. Задачами МСЕ є:

— підтримка і розширення міжнародного співробітництва для поліпшення і раціонального використання електрозв'язку;

— сприяння технічній допомозі країнам, що розвиваються, в галузі електрозв'язку;

— регулювання і координація співробітництва в галузі електрозв'язку, включаючи космічний радіозв'язок;

— удосконалювання технічних засобів радіозв'язку;

— уживання заходів із забезпечення безпеки зв'язку. У цих цілях МСЕ розподіляє радіочастоти і реєструє

їхнє присвоєння, приймає рекомендації з уніфікації відповідних правил і тарифів, надає фінансову і технологічну допомогу. Органи МСЕ:

Повноважна конференція (скликається раз у 5 років для прийняття і перегляду конвенцій з електрозв'язку);

Адміністративна рада, що складається з 36 членів, які обираються конференцією. Рада координує діяльність МСЕ в період між конференціями.

Практичну діяльність із керівництва МСЕ здійснює Генеральний секретаріат. У цьому йому надають допомогу посадові особи Міжнародного комітету реєстрації радіочастот, Міжнародного консультативного комітету по радіо. Міжнародного консультативного комітету по телеграфії і телефонії.

Місцезнаходження МСЕ — Женева (Швейцарія).

Всесвітній поштовий союз (ВПС)

(Universal Postal Union — UPU)

ВПС — міждержавна організація (у минулому — міжнародний адміністративний союз) — була створена в 1874 році. Є спеціалізованою

установою ООН із 1947 року. Членами ВПС є 189 держав, включаючи Україну (Статут ВПС вступив для неї в дію з 10 лютого 1978 року).

ВПС функціонує на основі Статуту, Загального регламенту ВПС і Всесвітньої поштової конвенції, оновлених на XVI Всесвітньому поштовому конгресі в 1969 році які вступили в силу в 1971 році.

У задачі ВПС входить утворення поштової території у всіх країнах світу й удосконалювання національних поштових систем.

У структуру ВПС входять: Конгрес, Виконавча рада, Консультативна рада з поштових досліджень, Міжнародне бюро.

Вищим органом ВПС є Всесвітній поштовий конгрес, що складається з усіх членів ВПС. Конгрес скликається один раз у 5 років для перегляду і укладання поштових конвенцій.

Виконавча рада обирається Конгресом у кількості 40 членів, виходячи з принципу географічного представництва. Рада забезпечує безперервність роботи ВПС у період між конгресами.

Консультативна рада з поштових досліджень також обирається Конгресом на п'ятилітній термін, вона складається з 35 членів. У її компетенцію входить вивчення технічних, виробничих і економічних проблем, питань технічного співробітництва, фахової підготовки і перепідготовки, підготовка звітів і доповідей, що публікуються у виданнях ВПС.

Міжнародне бюро (секретаріат Союзу) — постійно діючий орган, діяльність якого координується Виконавчою радою.

Штаб-квартира ВПС розташована в Берні (Швейцарія).

Організація Об'єднаних Націй із питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО)

(United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization — UNESCO)

ЮНЕСКО створена в 1946 р. і на сьогоднішній день у ній бере участь 185 держав, у тому числі й Україна. У 1985 році Сінгапур і Великобританія вийшли з ЮНЕСКО, проте вони беруть участь в окремих заходах, що проводяться у рамках цієї організації.

Статут ЮНЕСКО був розроблений конференцією, скликаною в Лондоні в 1945 році. ЮНЕСКО почала функціонувати 4 листопада 1946 року, після того як 20 держав, що підписали її Статут, передали на збереження Великобританії свої ратифікаційні грамоти.

Цілі ЮНЕСКО:

— внесок у забезпечення миру і безпеки через заохочення міжнародного співробітництва в галузі освіти, науки і культури;

— забезпечення поваги до законності і справедливості, до прав людини й основних свобод без різниці раси, статі, мови або релігії відповідно до Статуту ООН.

Діяльність ЮНЕСКО здійснюється за допомогою міжнародного інтелектуального співробітництва, взаємодопомоги, сприяння справі миру. Вона

концентрується в таких шести пріоритетних галузях: виховання; наука; культура; комунікації; соціальні науки і розвиток; мир і права людини.

У своїй роботі ЮНЕСКО спирається на комітети, міжнародні комісії й інші органи, що діють під її егідою. Серед них: Міжнародна комісія з історії наукового і культурного розвитку людства, Міжнародна океанографічна комісія, Комісія з культури і розвитку, Міжнародна комісія з питань шкільної освіти в ХХІ сторіччі, Міжнародне бюро з питань шкільної освіти в Женеві, Міжнародний інститут планування освіти в Парижі, Інститут ЮНЕСКО з питань виховання в Гамбурзі.

Головним органом ЮНЕСКО є Генеральна конференція, у якій беруть участь усі члени Організації.

Виконавча Рада складається з 51 члена й обирається Генеральною конференцією на 4 роки.

Секретаріат очолюється Генеральним директором.

Місцезнаходження Секретаріату ЮНЕСКО — Париж (Франція).

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)

(World Health Organization — WHO)

ВООЗ — міжурядова організація, створена в 1946 році. Статут ВООЗ, прийнятий у 1946 році, набрав сили 7 квітня 1948 року, коли його ратифікували 26 держав. Ця дата щорічно відзначається як Всесвітній день здоров'я. Україна є державою-членом ВООЗ.

Цілями ВООЗ є:

— зміцнення національних служб охорони здоров'я; сприяння підготовці фахівців в галузі охорони здоров'я;

— боротьба з небезпечними хворобами; охорона здоров'я матері і дитини;

— поліпшення стану навколишнього середовища.

Вищим органом ВООЗ є Всесвітня асамблея охорони здоров'я, що скликається щорічно, у якій представлені всі члени організації.

Виконавчий комітет складається з 30 членів, скликається не менше двох разів у рік.

Секретаріат є адміністративним органом і складається з Генерального директора і персоналу.

У ВООЗ існує 6 регіональних організацій (Європейська — у Копенгагені (Данія), Американська — у Вашингтоні (США), Південно-Східної Азії — у Делі (Індія), Східно-середземноморська — в Олександрії (Єгипет), Західнотихоокеанська — у Манілі (Філіппіни), Африканська — у Браззавілі (Конго).

ВООЗ видає «Хроніку ВООЗ», «Бюлетень ВООЗ», «Здоров'я світу», публікує серію технічних доповідей, статистичні збірники та ін.

Місцезнаходження Секретаріату ВООЗ — Женева (Швейцарія).

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ)

(World Intellectual Property Organization — WIPO)

ВОІВ була заснована на основі Паризької конвенції з охорони промислової власності 1888 року і Бернської конвенції з охорони творів літератури і мистецтва 1886 року.

Конвенція про створення ВОІВ була підписана в 1967 році в Стокгольмі (Швеція) і набрала сили в 1970 році. Спеціалізованою установою ООН ВОІВ стала 17 грудня 1974 року (рекомендація 3346 (XXIX) Генеральної Асамблеї). Україна бере участь у діяльності ВОІВ поряд із більш ніж 150 державами світу. У задачі ВОІВ входять: сприяння охороні інтелектуальної власності у всім світі, забезпечення адміністративного співробітництва 18 ММУО (спілок), що займаються різними аспектами надання допомоги в охороні інтелектуальної власності й авторського права.

Інтелектуальна власність охоплює дві основні галузі:

— промислову власність (патенти й інші права в галузі технічних винаходів, права в галузі товарних знаків, промислових зразків, найменувань місця походження товарів та ін.);

— авторське або видавниче право і суміжні права (на літературні, музичні і художні твори, фільми, виконавчу діяльність артистів, фонограми і т.п.).

Органи ВОІВ:

Конференція, до складу якої входять усі держави-члени ВОІВ;

Генеральна асамблея, що складається з тих держав-членів, що є також членами Паризького (100 держав) або Бернського (83 держави) союзів.

Керівні органи ВОІВ і союзи, керовані ВОІВ (9 із яких мають власні міжурядові органи), зазвичай проводять спільну сесію для прийняття своїх програм і бюджетів.

Асамблея обирає Міжнародне бюро (виконавчий орган). Головною адміністративною посадовою особою є генеральний директор ВОІВ.

Місцезнаходження ВОІВ — Женева (Швейцарія).

Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) (International Atomic Energy Agency — IAEA) МАГАТЕ посідає особливе місце в системі органів ООН. Ця організація була заснована в 1955 році, а її Статут був прийнятий на міжнародній конференції в 1956 році. МАГАТЕ формально не є спеціалізованою організацією ООН, але за угодою з ООН, укладеною в 1956 році, агентство виконує функції організації такого роду. Членами організації є більше 150 держав, у яких здійснюється мирна атомна діяльність, у тому числі й Україна. Між Україною і МАГАТЕ укладена угода про застосування гарантій у зв'язку з Договором про нерозповсюдження ядерної зброї, що вступила в дію 22 січня 1998 року.

У рамках МАГАТЕ розробляється більшість міжнародних документів в галузі мирного використання атомної енергії, здійснюється міждержавне співробітництво із забезпечення невоєнного застосування ядерних матеріалів.

Відповідно до Статуту, задачами МАГАТЕ є:

— забезпечення використання атомної енергії в мирних цілях;

- сприяння науково-дослідним роботам в галузі мирного використання атомної енергії й обміну науковими відомостями;
 - допомога державам у постачанні матеріалів, устаткування і технічних засобів, необхідних для здійснення мирної атомної діяльності;
 - здійснення т.зв. «гарантій МАГАТЕ» (системи заходів, що перешкоджають використанню у військових цілях ядерних матеріалів, устаткування і документації);
 - визначення норм безпеки ядерної діяльності і контроль за їхнім дотриманням;
 - придбання, створення установок і устаткування, необхідних для ведення мирної атомної діяльності;
 - сприяння державам-учасникам у виробництві електроенергії.
- Штаб-квартира МАГАТЕ розташована у Відні (Австрія).

5. РЕГІОНАЛЬНІ МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Важливою особливістю сучасного міжнародного права є регіоналізація міжнародних відносин, що дозволяє більш ефективно вирішувати насущні проблеми держав, розташованих у певних географічних регіонах планети. Тому представляється необхідним розглянути основні аспекти діяльності і структурної організації найбільш великих і авторитетних регіональних міжнародних організацій.

Ліга арабських держав (ЛАД)

— Початок створенню ЛАД поклало прийняття 7 жовтня 1944 року Олександрійського протоколу, який підписали представники Сирії, Лівану, Трансїорданії, Іраку, Єгипту, Саудівської Аравії, Ємену й арабського народу Палестини. У цьому документі були сформульовані основні цілі та принципи, на яких повинна була бути побудована майбутня Ліга.

22 березня 1945 року в Каїрі відбулася загальноарабська конференція, у якій взяли участь сім арабських держав (Сирія, Ліван, Йорданія, Ірак, Саудівська Аравія, Ємен і Єгипет), і в той же день відбулося підписання Пакту ЛАД представниками шести арабських держав (представник Ємену підписав Пакт пізніше, 5 травня 1945 року). Пакт ЛАД набрав сили 10 травня

1945 року. В даний час число учасників Пакту — більше двадцяти.

Членом Ліги відповідно до Пакту (ст. 1) може стати будь-яка незалежна арабська держава (хоча в ЛАД входять, наприклад, Джибуті і Сомалі, що не є арабськими державами).

Цілями Ліги є;

- забезпечення більш тісних відносин між державами — членами Ліги;
- координація їхніх політичних дій;
- забезпечення їхньої незалежності і суверенітету.

Співробітництво членами ЛАД здійснюється в таких сферах: економічні і фінансові проблеми; транспорт і зв'язок; питання культури, охорони здоров'я; гуманітарні проблеми.

Вищим органом ЛАД є Рада ЛАД, у якій представлені всі учасники Пакту. Рішення, прийняті Радою одногосно, обов'язкові для всіх членів ЛАД; рішення, прийняті більшістю голосів, обов'язкові тільки для тих держав, які із ними погоджуються.

У разі агресії або загрози агресії проти держави-члена ЛАД ця держава може вимагати негайного скликання Ради ЛАД, що намічає заходи для усунення агресії, у тому числі примусовими заходами. Об'єднана рада оборони і Постійна військова комісія надають консультативну допомогу Раді. Рада також вправі розглядати спори між державами ЛАД.

Рада обирає на п'ять років Генерального секретаря ЛАД.

З 1964 р. а рамках ЛАД діє Конференція глав держав і урядів, на якій обговорюються найбільш важливі питання.

Під егідою ЛАД діють спеціалізовані міжарабські організації.

Тимчасове місцезнаходження Генерального секретаріату ЛАД у Тунісі.

Організація американських держав (ОАД) — міждержавна регіональна організація, яка створена в 1948 році і включає більшість країн Західної півкулі. ОАД діє на основі статуту в редакції 1970 року, а також Міжамериканського договору про взаємну оборону 1947 року,

Членами ОАД є 35 латиноамериканських держав і США. У 1962 році під тиском США було неправомірно припинене членство Куби в організації.

Після заснування в 1971 році інституту спостерігачів при ОАД своїх постійних спостерігачів акредитували Бельгія, Гайана, Канада, Ізраїль, Іспанія, Італія, Нідерланди, Швеція, Франція, ФРН, Японія і ряд інших країн (усього 30).

Ділі і принципи ОАД полягають у:

- підтримці миру і безпеки на континенті;
- мирному врегулюванню спорів між державами-членами;
- спільному опорі агресії;
- сприянні рішенню політичних, економічних і правових проблем американських країн;
- об'єднанні зусиль із метою економічного, соціального, науково-технічного і культурного прогресу та ін.

Вищим органом ОАД є Генеральна асамблея, що збирається на щорічні сесії для розгляду проблем найбільш важливого характеру.

Постійною радою ОАД скликається консультативна нарада міністрів закордонних справ.

Виконавчі функції виконують декілька рад: постійна рада ОАД, міжамериканська економічна і соціальна рада, міжамериканська рада з освіти, науки і культури. Усі 3 ради підпорядковуються безпосередньо Генеральній асамблеї.

У рамках ОАД діють консультативні органи — міжамериканський юридичний комітет і міжамериканська комісія з прав людини.

Центральним постійним адміністративним органом ОАД є Генеральний секретаріат (який до 1970 року називався Панамериканським союзом).

У системі ОАД скликаються спеціалізовані конференції та функціонують спеціалізовані установи: Панамериканська організація охорони здоров'я, Міжамериканський інститут сільськогосподарських наук,

Міжамериканський інститут дитини, Панамериканський інститут географії і історії, Міжамериканський інститут із проблем індіанців та ін.

Штаб-квартира ОАД знаходиться у Вашингтоні (США).

Організація африканської єдності

Організація африканської єдності (ОАЄ) — міжурядова регіональна організація. Вона була створена в ході Аддіс-Абебської (Ефіопія) конференції незалежних держав Африки на основі Хартії африканської єдності в 1963 році з метою зміцнення єдності і солідарності африканських держав, захисту їхнього суверенітету, територіальної цілісності і незалежності і заохочення міжнародного співробітництва.

Членом організації може бути будь-яка незалежна і суверенна африканська держава. Число членів ОАЄ в даний час — 51 держава.

Вищим органом ОАЄ є Конференція (Асамблея) глав держав і урядів, що скликається щорічно і складається з глав держав і урядів або з належним чином акредитованих представників. Кожна держава на конференції має один голос. Рішення конференції приймаються більшістю в дві третини голосів.

Рада міністрів ОАЄ складається з міністрів закордонних справ або інших міністрів, призначених державами-учасницями. У обов'язки Ради, що скликається на чергові сесії двічі в рік, входить робота з підготовки до Конференції.

Генеральний секретаріат очолює Генеральний секретар, який обирається на 4 роки Асамблеєю. Під егідою ОАЄ діє Панафриканський парламент і Суд.

У рамках ОАЄ діє регіональний механізм із вирішення спорів — Комітет з посередництва, примирення й арбітражу. Робота інших органів (комісії з економічних і соціальних питань, комітет звільнення та ін.) спрямована на реалізацію регіональних проблем та інтересів.

У 1991 році держави-члени ОАЄ підписали Договір про утворення африканського економічного співтовариства (поки не набрав сили).

Місцеперебування штаб-квартири ОАЄ — Аддіс-Абеба (Ефіопія).

Організація Ісламська конференція (ОІК) Формально Організація Ісламська конференція (Ісламський конгрес) була створена ще в 1954 році, проте її реальна діяльність почалася з 1969 року, коли була скликана Конференція країн-учасниць ОІК на вищому рівні для активізації її діяльності проти Ізраїлю і для захисту ісламських святих в Єрусалимі. Тому постійно діючий орган ОІК — Секретаріат на чолі з Генеральним секретарем — знаходиться тимчасово («до

повного визволення Єрусалима») у Джидді (Саудівська Аравія). ОІК діє на підставі статуту, затвердженого в 1972 році. Членами ОІК є понад 50 держав. Мусульманські меншини в немусульманських країнах направляють своїх представників в ОІК у якості спостерігачів. Цілі ОІК:

- сприяння зміцненню мусульманських держав;
- охорона святих місць;
- підтримка боротьби палестинського народу;
- співробітництво в економічній, соціальній і культурній галузях.

ОІК була створена на синтезі ортодоксальних принципів ісламу, а також визнання принципів Статуту ООН, Вона має представника в статусі постійного спостерігача при ООН.

Органи ОІК:

Конференція глав держав і урядів, що скликається в міру необхідності;

Конференція міністрів закордонних справ, що скликається один раз у рік;

Секретаріат;

Комісії з політичних, економічних, соціальних та інших питань.

Асоціація держав Південно-Східної Азії Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) була створена в 1967 році на підставі Бангкокської декларації (Таїланд), доповненої в 1976 році Договором про дружбу і співробітництво в Південно-Східній Азії, і Декларації згоди.

В даний час членами АСЕАН є Врувей, Індонезія, Лаос, Малайзія, М'янма (Бірма), Філіппіни, Сінгапур, Таїланд, В'єтнам, Камбоджа (буде прийнята після вирішення внутрішніх питань).

У 1996 р. АСЕАН прийняла рішення включити Росію і Китай у число своїх повноправних партнерів. Постійними партнерами АСЕАН є також США, Австралія, Японія, Південна Корея, Канада, Нова Зеландія і Європейський Союз. У цих країнах відкриті представництва АСЕАН.

Цілі АСЕАН:

- створення в районі регіону миру, свободи і нейтралітету;
- сприяння співробітництву держав в економічній, соціальній і культурній сферах;

- встановлення в рамках АСЕАН зони вільної торгівлі;

- взаємодія з іншими регіональними організаціями. Вищий орган АСЕАН — Конференція глав держав і

урядів, що скликається раз у три роки. У рамках організації щорічно проводяться зустрічі міністрів закордонних справ. Зустрічі інших міністрів проводяться в міру необхідності.

Поточну роботу між конференціями і зустрічами здійснює Постійний комітет.

Секретаріат АСЕАН очолює Генеральний секретар, що обирається на три роки.

Місцеперебування Секретаріату — Джакарта (Індонезія).

Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК) Організація країн-експортерів нафти створена в 1960 році і діє на підставі Статуту, прийнятого в 1965 році її державами-членами. На частку ОПЕК припадає більше третини світового видобутку нафти, організація встановлює єдині продажні ціни на нафту, у такий спосіб вона суттєво впливає на світову торгівлю нафтою.

Членами ОПЕК можуть стати тільки країни, що у значних розмірах експортують сиру нафту. В даний час в ОПЕК входять 12 держав.

Вищим органом ОПЕК є Конференція держав-членів, що скликається два рази на рік.

Виконавчий орган ОПЕК — Рада керуючих. У неї входять керуючі, що призначаються державами-членами і затверджуються Конференцією.

Економічна комісія ОПЕК розробляє заходи для забезпечення стабільності нафтових ринків, координації політики в галузі цін і енергетики. '

Секретаріат очолюється Генеральним секретарем, що призначається Конференцією на три роки. Місцеперебування штаб-квартири ОПЕК у Відні (Австрія).

Найбільш високий ступінь інтеграції спостерігається в рамках європейських регіональних структур політичного, економічного, гуманітарного та військово-політичного співробітництва. Україна, зробивши у своєму подальшому соціально-політичному й економічному стратегічному розвитку акцент на «європейський вибір», активно бере участь у діяльності європейських інтеграційних структур, являючись державою-членом Ради Європи й Організації з безпеки і співробітництва в Європі, здійснюючи активне співробітництво з Європейським Союзом і НАТО. Тому вважається доцільним розглянути правовий статус, основні напрямки діяльності й організаційну структуру цих організацій.

Рада Європи

Рада Європи (РЄ) стала першою європейською міжурядовою організацією, створеною після Другої світової війни. Організація діє на підставі Статуту, прийнятого в 1949 році.

Членами Ради Європи є 41 держава, у тому числі з листопада 1995 року й Україна.

Цілі Ради Європи:

- забезпечення більш тісних зв'язків між державами Європи;
- сприяння перетворенню Європи в демократичний простір;
- захист прав людини;
- координація діяльності Ради з іншими європейськими державами.

Діяльність РЄ сконцентрована на таких основних проблемах: а) правове забезпечення прав людини; б) сприяння усвідомленню і розвитку європейської культурної самобутності; в) пошук спільних рішень соціальних проблем (національні меншини, ксенофобія, нетерпимість, захист навколишнього

середовища, СНІД, наркоманія і т.д.); г) розвиток політичного партнерства з новими демократичними країнами Європи.

У рамках РЄ прийнято понад 200 міжнародних конвенцій з цих та інших актуальних питань, що є авторитетними джерелами міжнародного публічного права (зокрема, Європейська конвенція про захист прав людини й основних свобод 1950 року, Європейська Хартія місцевого самоврядування 1985 року, Рамкова конвенція про захист національних меншин 1995 року та ін.).

Держава, що висловила бажання вступити в Раду Європи, повинна відповідати таким умовам:

- правовий устрій та інститути повинні відповідати принципам демократії;
- народні представники повинні обиратися шляхом вільних, рівних і загальних виборів.

При розгляді кандидатур на вступ в організацію враховуються також наявність у державі форм плюралістичної демократії, гарантії здійснення свободи вираження думки, захист національних меншин, дотримання основних принципів міжнародного права.

Обов'язковою умовою вступу в РЄ є підписання Європейської конвенції з захисту прав людини й основних свобод 1950 року і наступне визнання всієї сукупності її контрольних механізмів.

Органами РЄ є: Парламентська асамблея, Конгрес місцевої та регіональної влади Європи, Комітет міністрів, Народи галузевих міністрів, Секретаріат.

Парламентська асамблея складається з депутатів і їхніх заступників, які обираються з числа членів національних парламентів. Кількість представників від кожної країни (від 2 до 18) залежить від чисельності населення.

Парламентська асамблея збирається на сесії 4 рази її рік. У асамблеї є п'ять фракцій (ліберал-демократи і реформатори, європейські демократи, європейська народна партія, соціалісти, фракція за єдиний європейський лівий блок). Рада асамблеї складається з голови і його 17 заступників.

Асамблея розглядає питання, що стоять на порядку денному, формулює рекомендації, організує конференції, колоквиуми і відкриті парламентські слухання, обирає генерального секретаря і його заступників, керівника апарата асамблеї і суддів Європейського суду з прав людини.

У січні 1994 року рішенням Комітету міністрів РЄ був створений Конгрес місцевої та регіональної влади Європи, перетворений із Постійної конференції місцевої влади Європи, що представляла більше 130 тисяч громад (комун) і тисячі регіонів із метою їх участі в європейському будівництві і функціонувало під егідою ЄС в якості консультативного органу з 1957 року. Конгрес є одним із трьох основних органів РЄ, він складається з 236 представників і 236 їхніх заступників, у число яких входять обрані представники місцевої і регіональної влади держав Європи й офіційні особи, безпосередньо відповідальні за діяльність на цих рівнях влади.

Комітет міністрів є вищим органом РЄ і складається з міністрів закордонних справ держав-членів і засідає 2 рази в рік. Комітет визначає програму роботи РЄ, приймає бюджет РЄ, призначає членів Європейської комісії з прав людини. Рішення Комітету міністрів приймаються або у формі рекомендацій, або у формі конвенцій, що підлягають ратифікації.

Наради галузевих міністрів (юстиції, економіки і т.д.) скликаються в міру необхідності і вирішують питання.

Секретаріат очолює Генеральний секретар, який обирається Парламентською Асамблеєю на 5 років.

Штаб-квартира РЄ та її органів знаходиться в Страсбурзі (Франція).

Організація з безпеки і співробітництва в Європі

Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) спочатку діяла як міжнародна конференція — Нарада з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ). Відповідно до рішення Будапештської наради в 1994 році Нарада трансформувалася в організацію, що почала свою діяльність із 1 січня 1995 року.

Першим документом, що поклав початок загальноєвропейському процесу міжнародних розрядки і співробітництва, був Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі, підписаний у 1975 році в Гельсінкі главами держав і урядів 33 європейських держав, США і Канади. Цей документ містив програму співробітництва в галузі розрядки процесу міжнародної напруженості.

Положення Заключного акта були розвинуті і доповнені Стокгольмським підсумковим документом 1986 року, Віденським підсумковим документом 1989 року, Документом Копенгагенської наради 1990 року, Паризькою хартією для нової Європи 1990 року, Празьким документом про подальший розвиток інститутів і структур НБСЄ 1992 року, Документом Московської наради 1993 року й інших документів, що регулюють «людський вимір» загальноєвропейського процесу багатостороннього міждержавного співробітництва.

Наради представників держав, що проводилися все частіше, об'єктивно поставили на порядок денний необхідність створення постійно діючих органів для забезпечення їхньої діяльності. В міру необхідності створювалися органи ОБСЄ й одночасно приймалися документи, що регулюють їхню діяльність.

Сьогодні у ОБСЄ налічується більше 50 членів, причому багато хто з них не є європейськими державами (наприклад, середньоазіатські держави — республіки колишнього СРСР). Україна разом із республіками колишнього СРСР у 1993 році підписала Заключний акт НБСЄ, ставши, таким чином, повноправним учасником Наради, а потім і ОБСЄ.

Характерною рисою ОБСЄ є відсутність традиційного установчого документа міжнародних організацій — статуту.

Цілями ОБСЄ оголошені:

- забезпечення миру і безпеки в Європі;
- підтримка розрядки міжнародної напруженості;

- забезпечення дотримання прав людини;
- дотримання у відносинах між країнами принципів міжнародного права.

Структура ОБСЄ досить складна. Головним органом ОБСЄ є Нарада глав держав і урядів, що збирається кожні два роки на сесії. Нарада визначає пріоритети й основні напрямки діяльності ОБСЄ.

Органами ОБСЄ є: Контрольні конференції; Рада міністрів закордонних справ; Комітет вищих посадових осіб; Верховний комітет у справах національних меншин; Бюро по демократичних інститутах і правам людини; Секретаріат ОБСЄ; Парламентська асамблея; Арбітражний і світовий суд ОБСЄ; Світова комісія ОБСЄ по мирному врегулюванню спорів й інші органи.

Парламентська асамблея дає оцінку ходу здійснення цілей ОБСЄ; обговорює питання, підняті на зустрічах Ради міністрів, і на зустрічах на вищому рівні держав-членів ОБСЄ; розробляє і сприяє реалізації механізмів з попередження і розв'язання конфліктів та ін.

Рада, що складається з міністрів закордонних справ держав-членів ОБСЄ, є центральним органом проведення регулярних політичних консультацій у рамках процесу загальноєвропейського співробітництва, її засідання проводяться регулярно, не рідше одного разу в рік. Рада розглядає питання, що стосуються ОБСЄ, і приймає відповідні рішення. Вона підготовлює зустрічі глав держав і урядів держав-членів ОБСЄ і виконує покладені на них задачі і прийняті рішення.

Секретаріат ОБСЄ забезпечує адміністративне обслуговування засідань Ради. Секретаріат складається з чотирьох департаментів і адміністративно-технічного персоналу. Секретаріат очолює генеральний секретар, що призначається Радою міністрів на 3 роки. Місце розташування Секретаріату в Празі (Чехія).

Вважається, що в процесі свого становлення і розвитку організаційна структура буде постійно удосконалюватися. Свідченням цього є прийняття в грудні 1999 року рішення про створення в рамках ОБСЄ обмеженого військового контингенту для надання допомоги у разі виникнення надзвичайних ситуацій на території держав — членів організації (катастрофи, епідемії, природні катаклізми і т.д.).

Європейський Союз

Європейський Союз (ЄС) був створений на основі Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС), створеного в 1951 році, Європейського співтовариства з атомної енергії, створеного в 1957 році, і Європейського економічного співтовариства, утвореного в 1957 році в результаті об'єднання в 1957 році цих раніше самостійних організацій. Донедавна це об'єднання називалося Європейськими співтовариствами.

У 1965 році на основі Брюссельського договору були створені єдині органи Співтовариств. Єдиний Європейський акт 1986 року оформив передачу ЄС повноважень в галузі охорони навколишнього середовища, культури й освіти, охорони здоров'я, технологічної і соціальної політики, єдиного митного

простору. Угода 1990 року врегулювала питання безперешкодного переміщення через кордони країн — членів ЄС товарів, робочої сили і капіталів.

Маастрихтські угоди 1992 року (набрали чинності в 1993 році) завершили процес юридичного оформлення механізму Співтовариств, передбачивши створення до кінця XX сторіччя тісного політичного і валютно-економічного союзу країн ЄС. Договір про Європейський Союз доповнений 17 протоколами і 33 заявами з різних аспектів домовленостей, у яких враховані результати референдуму в Данії, а також протоколом і угодою про соціальну політику, що передбачають створення єдиного соціального простору. Договором уведене єдине громадянство ЄС.

Початковими учасниками ЄС були Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Франція, ФРН. У 1973 році до ЄС приєдналися Великобританія, Данія, Ірландія, у 1981 році — Греція, у 1986 році — Іспанія і Португалія, у 1995 році — Швеція, Австрія і Фінляндія. В даний час у ЄС входять 15 держав, але в рамках «хвилі розширення» організації ведуться переговори з рядом європейських держав про вступ у ЄС. У першу чергу членами ЄС стануть Польща, Угорщина, Чехія, Естонія. Україна співробітничав з ЄС на підставі Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами і їхніми державами-членами, ратифікованої нашою країною 10 листопада 1994 року. Цілями цього партнерства є: забезпечення рамок для політичного діалогу між сторонами; сприяння торгівлі, інвестиціям; зміцнення політичних і економічних свобод; підтримка зусиль України у зміцненні демократії, розвитку та завершенню переходу до ринкової економіки; забезпечення відповідних рамок для поступової інтеграції між Україною і більш широкою зоною співробітництва в Європі; створення необхідних умов для заснування в майбутньому зони вільної торгівлі між Україною і Співтовариством, що охоплює в основному всю торгівлю товарами між ними, а також умов для реалізації свободи створення компаній, трансграничної торгівлі послугами і руху капіталу.

Стратегічною метою зовнішньої політики України в перші роки XXI сторіччя назване набуття повноправного членства в ЄС. Цілями ЄС є:

— утворення тісного союзу народів Європи, сприяння збалансованому і тривалому економічному прогресу, особливо за допомогою:

а) створення простору без внутрішніх кордонів;

б) посилення економічної і соціальної взаємодії;

в) утворення економічного і валютного союзу і створення в перспективі єдиної валюти;

— затвердження власної ідентичності в міжнародній сфері, особливо шляхом проведення спільної зовнішньої політики і політики в галузі безпеки, а в перспективі і спільної оборонної політики;

— розвиток співробітництва в сфері юстиції і внутрішніх справ;

— збереження і збільшення спільного європейського надбання («*aeguis communautaire*»).

Інтерес представляє питання про юридичну природу самого Європейського Союзу. Тут є декілька точок зору. Відповідно до однієї з них, ЄС являє собою федеративне державоподібне утворення країн, що добровільно об'єдналися. Відповідно до іншої точки зору, ЄС, хоча і має ряд особливостей, є міжнародною організацією, а її право — це міжнародне право. Треті автори думають, що ЄС — це міжнародна організація з елементами конфедерації.

Друга точка зору нами вважається більш правильною, і от чому. Держави, що ввійшли в ЄС, не втратили свого суверенітету, у тому числі й в галузі національної законотворчості. Водночас не можна не враховувати і того, що ЄС був делегований надзвичайно широкий обсяг правомочностей, що робить його схожим як на федеративну державу, так і конфедеративний союз. Так, право ЄС має пряма дія на території країн-учасниць і пріоритет перед національним правом, включаючи пріоритет постанов ЄС перед більш пізніми національними законами.

У той же час цілі ЄС дещо ширші, ніж у звичайних міжнародних організацій. У їхньому числі не тільки створення політичного і торгово-економічного союзу країн — членів Союзу, забезпечення вільного руху товарів і послуг, а також міграції робочої сили в рамках ЄС, але і введення єдиної валюти (на початку травня 1998 року лідери Союзу прийняли рішення про перехід на єдину валюту — «євро», що була введена з 1 січня 1999 року), фактичне скасування внутрішніх меж країн Союзу, спільна зовнішня політика і політика в галузі міжнародної безпеки та ін.

Право Європейського Союзу складається з двох великих груп норм:
— внутрішнє право Союзу як міжнародної організації;
— право Союзу, що регулює конкретні види політичної, економічної, соціальної і культурної діяльності держав ЄС.

Головними органами ЄС є: Європейська Рада, Європейська комісія, Рада Європейського Союзу, Європейський парламент. Європейський суд.

Європейську Раду складають глави держав і урядів держав — членів ЄС і Голова Європейської комісії, їхні заступники (міністри закордонних справ) і члени Комісії. Рада засідає два рази на рік.

Європарламент складається з депутатів, які обираються в країнах-учасницях за допомогою прямих виборів на п'ять років. Європарламент контролює Європейську комісію і Раду, розробляє право ЄС і бюджет Союзу. Ординарні щомісячні Сесії Європарламенту проходять у Страсбурзі (Франція), а надзвичайні сесії — у Брюсселі (Бельгія), де працюють комітети Європарламенту. Секретаріат Європарламенту розташований у Люксембурзі.

Рада Європейського Союзу складається з міністрів держав-членів (у залежності від аналізованого питання). Представництво в Раді, коли потрібна кваліфікована більшість голосів, неоднакове. Так, наприклад, Німеччина має 10 голосів, Ірландія — 3, а Люксембург — 2 голоси. Місцезнаходження Ради — Брюссель.

Європейська комісія складається з 20 членів і голови, призначуваного урядами держав-членів ЄС за згодою Європарламенту. Комісія спостерігає за дотриманням рішень норм і рішень ЄС і організує їхнє практичне виконання. Штаб-квартира Комісії розташована в Брюсселі.

Європейський суд складається з 15 судів і 9 генеральних прокурорів, що призначаються за спільною згодою на 6 років. Суд вирішує спори між державами ЄС, між органами ЄС і державами-членами, між органами ЄС, між ЄС і юридичними і фізичними особами, готує експертні висновки.

З 1 січня 1996 р. у ЄС скасовані всі мита на внутрішньоевропейських кордонах на усі види товарів, а стосовно держав, що не входять у ЄС, провадиться єдина митна політика.

Організація Північноатлантичного договору (НАТО)

Організація Північноатлантичного договору (НАТО) створена у відповідності зі ст. 9 Північноатлантичного договору від 4 квітня 1949 року. Підписавши Брюссельський договір у березні 1948 року, п'ять держав Західної Європи, як-от: Бельгія, Люксембург, Голландія, Великобританія і Франція, — засвідчили своє рішуче бажання створити спільну систему захисту і таким чином підсилити взаємні контакти, щоб протидіяти ідеологічній, політичній і військовій загрози своєї безпеки. Потім пройшли переговори між США і Канадою про створення єдиного Північноатлантичного альянсу, заснованого на гарантіях безпеки і взаємних зобов'язань між Європою і Північною Америкою. Країни — члени Брюссельського договору запросили Данію, Ісландію, Італію, Норвегію і Португалію взяти участь у даному процесі. Результатом переговорів стало підписання в квітні 1949 року Вашингтонського договору, що заснував спільну систему безпеки, засновану на партнерстві цих дванадцяти країн. У 1952 році до договору приєдналися Греція і Туреччина. У 1955 році в Альянс вступила Федеративна Республіка Німеччина. У 1982 році його членом стала Іспанія. У 1999 році відбулося розширення НАТО на Схід — у нього вступили Угорщина, Польща і Чехія.

Таким чином, у НАТО в даний час входять 19 держав. Проте міра їхньої інтеграції в Північноатлантичний альянс різноманітна. Наприклад, Ісландія, що не має власних збройних сил, не входить в інтегровану військову структуру. Проте вона вправі послати цивільного чиновника у Військовий комітет. Ісландія має статус спостерігача в Комітеті військового планування, Іспанія не бере участь в інтегрованій командній структурі НАТО, проте вона є повноправним членом Північноатлантичної ради, Групи ядерного планування, Комітету оборонного планування і Військового комітету. Франція в 1966 році вийшла з інтегрованої військової структури НАТО, залишившись у його політичній організації.

У відповідності зі статтею 10 Північноатлантичного договору Альянс залишається відкритим для майбутнього вступу інших європейських держав, що готові втілювати в життя його принципи і сприяти безпеці Північноатлантичного регіону.

Північноатлантичний альянс був створений на основі договору між державами, кожна з яких добровільно приєдналася до нього після завершення публічних обговорень у своїй країні і відповідній парламентській процедурі. Договір поважає індивідуальні права всіх держав — членів Альянсу і їхні міжнародні обов'язки відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй. Він ставить за обов'язок кожній державі взяти на себе ризик і відповідальність, пов'язані з загальною безпекою, і одночасно дає можливість кожному члену Альянсу користуватися перевагами спільної безпеки. Договір також зобов'язує держав-учасниць не приєднуватися ні до яких міжнародних зобов'язань, що йому суперечать.

Створений у відповідності зі статтею 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй, що підтверджує невід'ємне право на індивідуальну або колективну оборону, Альянс є союзом вільних держав, що спирається на взаємні гарантії і стабільні взаємовідносини з іншими державами.

Організація Північноатлантичного договору (НАТО) передбачає таку структуру, що дає можливість досягнення поставленої мети. Це — міждержавна організація, у якій усі держави-члени зберігають суверенітет і незалежність. Вона є форумом, де держави-члени консультуються з будь-яких виникаючих питань і затверджують рішення з політичних і військових проблем, що стосуються їхньої безпеки. Ця організація має необхідні органи, що забезпечують консультації і співробітництво між її членами в політичній, військовій, економічній, науковій та інших невоєнних галузях.

Першочергове завдання НАТО — захищати свободу і безпеку всіх її членів політичними і військовими засобами, відповідно до принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй. Базуючись на ідеалах демократії, прав людини і верховенства права, Альянс від моменту заснування спрямовує свою діяльність на встановлення справедливого порядку і міцного миру в Європі. Ця його стратегічна мета залишається незмінною.

У відповідності зі статтею 4 Північноатлантичного договору НАТО служить трансатлантичним форумом для проведення союзниками консультацій з будь-яких питань, що торкаються життєво важливих інтересів його членів, включаючи події, здатні поставити під загрозу їхню безпеку, НАТО зберігає стратегічну рівновагу у всій Європі. Учасники Північноатлантичного договору зобов'язуються вирішувати всі міжнародні спори мирними засобами таким шляхом, щоб не були поставлені під загрозу міжнародний мир, безпека і справедливість. Вони утримуються у своїх міжнародних відносинах від погрози силою або застосування сили яким-небудь засобом, несумісним із цілями ООН.

Відповідно до статті 5 Північноатлантичного договору збройний напад проти однієї або декількох країн НАТО в Європі або Північній Америці буде розглядатися як напад проти всіх таких країн. Процес політичних змін у Європі (розпуск Організації Варшавського Договору, об'єднання Німеччини, розпад соціалістичної системи і СРСР і т.д.) обумовив необхідність розробки нової

стратегічної концепції. Елементи цієї концепції закріплені в Лондонській декларації «Північноатлантичний альянс у процесі змін* (1990 рік), Римській декларації про мир і співробітництво 1991 року, Новій стратегічній концепції альянсу 1991 року, Заяві Ради НАТО в Брюсселі «Партнерство в ім'я миру» (1994 рік). Україна активно бере участь у даній програмі.

Зокрема, Римська декларація Сесії Ради НАТО про мир і співробітництво 1991 року пропонує міністрам закордонних справ Болгарії, Чехії, Словаччини, Литви, Латвії, Естонії, Угорщини, Польщі, Румунії і Росії проводити щорічні зустрічі з Північноатлантичною радою і комітетами НАТО, включаючи політичний і економічний комітети.

Документ, прийнятий главами держав і урядів НАТО 11 січня 1994 року, стосується процедури заснування програми «Партнерство в ім'я миру». Ця програма здійснюється під керівництвом НАТО і створює умови для формування нових відносин у сфері безпеки між НАТО і його партнерами в ім'я миру. На основі прихильності цілям «Партнерства в ім'я миру» члени НАТО будуть розвивати разом з іншими державами процес планування і досліджень з метою закладання основи для виявлення й оцінки сил і потужностей, що можуть бути надані ними для міжнародного бойової підготовки, навчань і операцій у взаємодії із силами НАТО. Держави — члени Організації мають намір сприяти військовій і політичній координації в штаб-квартирі НАТО з метою забезпечення керівництва і управління відповідною діяльністю на основі партнерства з іншими державами, включаючи планування, бойову підготовку, навчання і розробку доктрин. НАТО буде проводити консультації з будь-яким активним учасником партнерства, якщо цей партнер вважає, що існує пряма загроза його територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці.

Керівними органами НАТО є: Північноатлантична рада, Комітет оборонного планування, Група ядерного планування, інші комітети, Генеральний секретар.

Військова структура НАТО складається з Військових комітетів, Постійного військового комітету і Міжнародного військового штабу.

Основні принципи співробітництва України з НАТО закріплені в Хартії про особливе партнерство між Україною і НАТО, підписаній в Мадриді (Іспанія) 9 липня 1997 року. Відповідно до розділу II цього документа Україна і НАТО будуть будувати свої відносини на загальній схильності принципам і зобов'язанням, відповідно до міжнародного права і міжнародних механізмів, включаючи Статут ООН, Гельсінський Заключний акт і наступні документи ОБСЄ.

Відповідно до цього Україна і НАТО підтверджують свої зобов'язання:

— визнавати, що безпека всіх держав у регіоні ОБСЄ є нероздільною, що кожна країна не може будувати свою безпеку за рахунок безпеки іншої країни, і що кожна країна не може розглядати будь-яку частину регіону ОБСЄ як сферу свого впливу;

— утримуватися від погрози силою або використання сили проти будь-якої держави будь-яким чином, не сумісним із принципами Статуту ООН або Гельсінського Заключного акта, яким керуються країни-учасниці;

— визнавати невід'ємне право всіх держав вільно обирати і застосовувати власні засоби забезпечення безпеки, а також право свободи вибору або зміни своїх засобів забезпечення безпеки, включаючи союзницькі договори, у міру їхньої еволюції;

— поважати суверенітет, територіальну цілісність і політичну незалежність всіх інших держав, непорушність кордонів і розвиток добросусідських відносин;

— визнавати верховенство права, зміцнювати демократію, політичний плюралізм і ринкову економіку;

— визнавати права людини і права осіб, що належать до національних меншостей;

— перешкоджати конфліктам і врегульовувати спори мирними засобами відповідно до принципів ООН і ОБСЄ.

Будівництво розширених і глибоких відносин між Україною і НАТО базується на основі міцного, стабільного, довгострокового і рівноправного партнерства і співробітництва з метою зміцнення безпеки і стабільності в Північноатлантичному регіоні; визнання життєво важливої ролі, що грають демократія, політичний плюралізм, верховенство закону і повага прав людини і громадянських свобод.

Для здійснення діяльності та цілей, передбачених Хартією про особливе партнерство, розробки загальних підходів до європейської безпеки і політичних питань наша країна відкрила в 1998 році Місію України при НАТО, основним завданням цього органу є формування більш високого рівня довіри, єдності цілей і навичок консультацій і співробітництва між Україною і НАТО.

З метою оперативного ознайомлення громадськості в столиці України в травні 1997 року був відкритий Центр інформації і документації НАТО. Указом Президента України від 3 квітня 1997 року створена Державна міжвідомча комісія з питань співробітництва України і НАТО.

6. МІЖНАРОДНІ КОНФЕРЕНЦІЇ

Міжнародні конференції є дуже поширеною формою міждержавного співробітництва і скликаються для розв'язання політичних, економічних, військових та інших проблем. Як інституціональний механізм міжнародного права і міжнародних відносин вони з'явилися в другій половині XIX сторіччя. В даний час щорічно на різноманітних рівнях міжнародних відносин проводиться більше 1000 конференцій, На думку деяких спеціалістів, у середині XXI сторіччя щорічно буде проходити приблизно 50 тисяч міжнародних конференцій.

У доктрині міжнародного права під **міжнародною конференцією** розуміють тимчасовий колективний орган держав — її учасників. Міжнародні конференції

не є міжнародними організаціями і суб'єктами міжнародного права, їх частіше називають багатосторонньою або парламентською демократією.

Таким чином, **міжнародна конференція** — це зустріч офіційних представників двох або більше держав для обговорення питань, що представляють взаємний інтерес.

Слід мати на увазі, що розрізнення в найменуванні конференції (конгрес, нарада, зустріч і т.д.) не мають особливого юридичного значення.

Водночас слід враховувати, що як правовий інститут міжнародні конференції мають багато **спільного з міжнародними організаціями**:

- вони являють собою збори представників держав;
- для забезпечення діяльності конференції створюються робочі органи (комітети, комісії);
- ці органи діють на основі правил, установлених державами-учасницями конференції.

Основна відмінність конференцій від міжнародних організацій полягає в тому, що конференції — це тимчасові органи.

Крім того, зазвичай **цілями міжнародної конференції** є:

а) розроблення і прийняття тексту міжнародного договору (наприклад, прийняття Конвенції про право міжнародних договорів на Віденській конференції 1968-1969 років);

б) обговорення певної актуальної міжнародної проблеми або проблем і прийняття спільної заяви (наприклад, Декларація Ріо-де-Жанейро Конференції ООН з навколишнього середовища);

в) обмін думками й інформацією з певної міжнародної проблеми або проблем і вироблення рекомендацій (наприклад, Гельсінський документ 1992 року «Виклик часу змін», прийнятий у рамках Конференції НБСЄ).

Конференції розрізняють за різними основами:

— *у залежності від суб'єкта, який скликає конференцію*:

а) конференції, що скликаються в рамках міжнародних організацій (наприклад, кодифікаційні конференції);

б) конференції, що скликаються поза міжнародними організаціями;

— *у залежності від представництва учасників конференції*:

а) універсальні;

б) регіональні конференції;

— *у залежності від рівня представництва держав, котрі приймають участь у конференціях*:

а) конференції за участю вищих керівників держав;

б) конференції міністрів закордонних справ;

в) конференції послів і т.д;

— *у залежності від питань, що входять до порядку денного*:

а) конференції мирні;

б) політичні; в) економічні;

г) дипломатичні;

д) змішані.

— *у залежності від періодичності скликання конференцій:*

а) періодичні, що скликаються через певний період часу (наприклад, конференції, що проводилися в рамках НБСЄ);

б) конференції ad hoc — що скликаються держа-вото-ініціатором (державами) або міжнародною організацією для одноразової роботи з метою вирішення певної проблеми. В даний час більшість конференцій, що скликаються, є конференціями ad hoc.

Слід зазначити, що в сучасному міжнародному праві право міжнародних конференцій не кодифіковано. Його джерелами є звичаєві норми й акти міжнародних організацій.

Конференції скликаються з ініціативи одної або декількох держав або міжнародної організації. Скликанню конференції передують переговори, під час яких узгоджуються час і місце проведення конференції, коло учасників, попередній порядок денний. У конференції можуть брати участь спостерігачі (без права вирішального голосу).

Порядок роботи конференції визначається регламентами, що затверджуються учасниками конференції або органами міжнародної організації, котра скликає. Регламенти містять у собі правила процедури, норми яких належать до внутрішнього права конференцій.

Правила процедури звичайно складаються з таких основних положень:

Представництво і повноваження. Делегація кожної держави-учасниці конференції включає повноважних представників, їхніх заступників і радників. На початку роботи конференції призначається комітет з перевірки повноважень, що, виконавши свою функцію, негайно представляє доповідь конференції.

Посадові особи. Конференція обирає з числа представників держав-учасниць конференції посадових осіб (голову, трьох заступників голови і доповідача).

Секретаріат конференції. Він забезпечує усний переклад виступів на засіданнях; одержує, перекладає, розмножує, видає і поширює документи; здійснює звукозаписи засідань і забезпечує їхнє збереження; забезпечує збереження і цілість документів конференції в архівах ООН; виконує всю іншу роботу, що необхідна для підготовки і проведення конференції.

Відкриття конференції. На своєму першому засіданні конференція обирає голову; підтверджує правила процедури, порядок денний; обирає посадових осіб конференції; приймає рішення про організацію своєї роботи.

Порядок ведення засідань. Ніхто не може виступати на конференції, не отримавши попереднього дозволу конференції. Слово ораторам голова надає в тому порядку, у якому вони заявили про своє бажання виступити. Упорядкування списку виступаючих доручається секретаріату. Конференція може встановити тимчасовий регламент для виступу. Будь-який представник у будь-який час може внести пропозицію про припинення дебатів. Пропозиції і поправки по суті питань

представляються в писемній формі в секретаріат конференції, що розсилає їх усім делегаціям.

Прийняття рішень. Рішення конференції можуть прийматися шляхом голосування і консенсусу. Кожна делегація має на конференції один голос.

Допоміжні органи. На конференції звичайно створюються такі комітети: з перевірки повноважень; із забезпечення роботи конференції; з обговорюваних проблем; редакційний комітет із підготовки рішення та ін.

Мови і звіти про засідання. Зазвичай мовами всесвітньої міжурядової конференції є англійська, французька мови і мова держави, на території якої провадиться конференція. При проведенні конференцій під егідою ООН її мовами будуть офіційні і робочі мови ООН. Але будь-який представник може виступати мовою, котра не є мовою конференції, якщо відповідна делегація забезпечує усний переклад на одну із таких мов.

Акти конференції можуть містити тексти міжнародних договорів (конвенції), розроблених на конференції, або бути самостійними джерелами міжнародного права.

Таким чином, діяльність конференції визначається діями і взаємодією трьох її основних компонентів: делегацій держав, керуючих посадових осіб, а також секретаріату і його виконавчого глави.

ВИСНОВКИ

Отже, міжнародна організація це об'єднання держав відповідно до міжнародного права і на основі міжнародного договору для здійснення співробітництва в політичній, економічній, культурній, науково-технічній, правовій та інших галузях, що має необхідну для цього систему органів, права й обов'язки, похідні від прав і обов'язків держав, і автономну волю, обсяг якої визначається волею держав-членів.

Незважаючи на те, що міжнародні організації, що є похідними суб'єктами міжнародного права, мають самостійну волю, відмінну від простої сукупності воль держав, що беруть участь в організації, їх воля, на відміну від волі держав, не є суверенною. Таким чином, право міжнародних організацій утворює сукупність норм, що регулюють правове становище, діяльність організації, взаємодію її з іншими суб'єктами міжнародного права, участь у міжнародних відносинах.

- ВСТУП
- НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ
-
-
-
-
-
-
-
-

-
-

- [МУЛЬТИМЕДІЙНІ ПРЕЗЕНТАЦІЇ ДО ТЕМ](#)

-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

- [НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ](#)

-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

- [ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ](#)

-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

- [ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ](#)

-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

- [СЛОВНИК ТЕРМІНІВ](#)
- [РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА](#)
- [НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ](#)
- [КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ](#)
- [АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ](#)